

GU JOURNALEN

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #4 OKTOBER 2023

NYHETER

Stoppat stöd
till utvecklingsforskning

NYHETER

Inga kvinnliga
hedersdoktorer

REPORTAGE

Så mår du bättre på
ditt jobb

På spaning efter säl

Karin Hårding oroar
sig för knobbsälens framtid

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

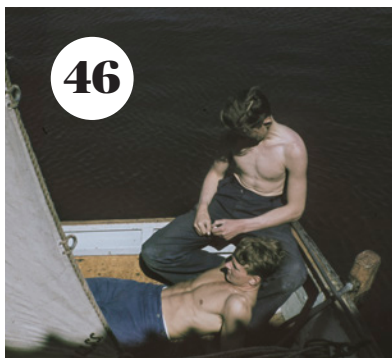
22

Profilen
Karin Hårding

28

Med AI i undervisningen.

46

Foton från det gamla Göteborg.

42

Förste bibliotekarie Anders Larsson hedrad.

Nyheter 04-20

- 04 **Inga pengar till** utvecklingsforskning.
- 05 **Petition** med 4 000 underskrifter.
- 06 **Nygammal** universitetsdirektör på plats.
- 07 **Inga förtjänta** kvinnor.
- 08 **Unikt projekt** om mänskliga rättigheter.
- 09 **Samarbete med Kina** kräver kunskap.
- 10 **Ukrainare på kurs.**
- 12 **25 år av kamp** för jämställdhet.
- 14 **Diskussionen** ingen vill föra.
- 17 **Samarbete kring folkhälsa.**
- 18 **Ny vicerektor** med ansvar för öppenhet och säkerhet.
- 20 **Unga nyanlända får stöd.**

Profilen 22-25

- 22 **Karin Hårding** – säljforskande seglare.

Reportage 26-41

- 26 **Centrum** vill ha fler samarbeten.
- 28 **Utbildningen** som kräver AI-assistans.
- 30 **Fast som fuskande** fiskforskare.
- 32 **Gråzoner** svåra att avslöja.
- 34 **Stöttande** arbetsmiljö bra för alla.
- 36 **Turkiets** imperialistiska historia.
- 38 **Med buss till** västkustens författare.
- 40 **Krämare** tar plats i akademien.

Folk 42-51

- 42 **Handskrifternas beskyddare.**
- 44 **Söker den bästa** träningsformen.
- 45 **Bo Lindberg prisas.**
- 46 **Foton från förr.**
- 48 **Debatt:** Vilka är argumenten mot anmälningsplikten?
- 49 **Debatt:** Orimliga regler för resor.
- 50 **Nytt om folk.**

»Stolt och hedrad över att ha fått förtroendet«

Så här en bra bit in i september börjar vi nog allesammans bli varma i kläderna. Kurser, möten och mejl rullar på. Rejält varmt i kläderna, eller snarare kåpan, var det också vid den högtidliga rektorsinstallationen förra veckan. Under en traditionsenligt högtidlig men också familjär ceremoni i vår vackra aula fick jag rektorskedjan överlämnad av förra rektor och lyssnade till vackra musikinslag och tankvärda tal. Även om nya ledningen varit i full gång ett tag nu, kändes installationen som ett slags grönt ljus. Nu kör vi!

Under min första arbetsmånad har jag varit på internat med rektorer från landets andra lärosäten och diskuterat frågor som är gemensamma för sektorn. Till exempel vår relation till politiken och lärosätenas autonomi, hur det säkerhetspolitiska läget påverkar vår verksamhet och de europeiska universitetsallianserna. På hemmaplan har jag haft uppstart med den nya universitetsledningen och diskuterat våra prioriteringar

och arbetssätt. För att sortera i alla de frågor och förväntningar som vi själva och andra riktar mot en ny universitetsledning har vi enats om tre övergripande perspektiv. Vi ska ha vårt fokus på att:

- värna universitetets legitimitet som samhällsinstitution
- utveckla attraktiva och ändamålsenliga miljöer för studenter och anställda
- säkerställa transparenta berednings- och beslutsprocesser.

Dessa perspektiv tar vi med oss in i det kommande strategiarbetet för universitetet. Tillsammans med många av er i verksamheten är det nämligen dags att ta tag i övergripande mål och strategier för perioden 2025-2027. Det är min ambition och förhoppning att strategiarbetet ska bedrivas på alla nivåer och involvera många i vår organisation eftersom det handlar om att diskutera "vart vi är på väg" och hur vi ska ta oss dit!

Jag menar innerligt vad jag sa under mitt installationstal: "Jag är oerhört stolt och hedrad att ha fått förtroendet att under några år leda verksamheten. Jag ska göra mitt allra bästa för att de aviga och rätta maskor vi skapar under den här tiden ska bilda ett vackert och tydligt mönster som inspirerar nästa ledare att fortsätta förnya det överlämnade."

Malin Broberg

Rektor MALIN BROBERG

GU JOURNALEN har en fri och självständig ställning gentemot sin ägare, Göteborgs universitet, och utformas enligt journalistiska principer samt enligt spelreglerna för press, radio och TV.

Chefredaktör & ansvarig utgivare:

Allan Eriksson, tjänstledig,

T.f. chefredaktör & ansvarig utgivare:

Eva Lundgren, tel: 031-786 10 81,

e-post: eva.lundgren@gu.se

Fotograf:

Johan Wingborg, tel: 070-595 38 01, e-post: johan.wingborg@gu.se

Layout:

Anders Eurén,

tel: 031-786 43 81, e-post: anders.euren@gu.se

Adress:

GU Journalen, Göteborgs universitet, Box 100, 405 30, Göteborg

E-post:

gu-journalen@gu.se

Internet:

gu-journalen.gu.se

Upplaga:

4 000 ex

ISSN: 1402-9626

Material: För obeställt material

ansvaras ej. För ej signerat

material ansvarar redaktionen.

Citera gärna, men ange källan.

Adressändring: Gör skriftlig

anmälan till redaktionen.

Tryckeri: Göteborgstryckeriet.

Forskning för en bättre värld

Deta nummers huvudnyhet är regeringens beslut att stoppa alla VR-ansökningar inom utvecklingsforskning. Vetenskapsrådet definierar området så här: "Forskning av särskild relevans för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling i minst utvecklade länder, samt stöd till samarbete och kunskapsutbyte mellan forskare i Sverige och forskare i minst utvecklade länder och lägre medelinkomstländer." Upprördheten handlar förstås om att utvecklingsforskning är ett viktigt sätt att bidra till en bättre värld, som också innebär hjälp till självhjälp: Ju fler utbildade lärare som finns i utvecklingsländerna desto större möjligheter för dem att föra kunskapen vidare till nya generationer. Men ilskan gäller också att beslutet fattats på ett så sent stadium att forskarna redan hunnit skriva sina ansökningar och dessutom utan någon diskussion med vetenskapssamhället.

Hur många exemplar av GU Journalen vill din institution/enhet ha? Den frågan har vår kollega, Eva Harrie, ställt under början av hösten. Orsakerna är flera: dels har vi ett antal gamla adresser i vårt register, dels får vi då och då meddelanden från läsare om att de fått för många, för få eller inga exemplar alls av tidningen. Vi hoppas nu att vårt uppdaterade adressregister kommer att fungera. Om problem fortfarande återstår, vänligen kontakta gu-journalen@gu.se. GU Journalen publiceras på webben också, på svenska samt en kortare version på engelska. Prenumererar gör man här: <https://medarbetarportalen.gu.se/aktuellt/nyhetsbrev/prenumerera/?skipSSOCheck=true>.

Chefredaktör Allan Eriksson är för närvarande tjänstledig på halvtid vilket innebär att jag, Eva Lundgren, tar över ansvaret en tid.

Eva Lundgren

Drastiska konsekvenser av stoppat stöd

Den 22 juni fattade regeringen beslut om att stoppa alla VR-ansökningar inom utvecklingsforskning. Det har lett till kraftiga protester.

– Beslutet riskerar att äventyra Sveriges goda rykte som biståndsnation. Det motverkar också andra mål som regeringen har, exempelvis att begränsa migrationen, som ju drivs av bland annat krig och fattigdom, just det som utvecklingsforskningen ägnar sig åt, påpekar Gunilla Krantz, professor i folkhälsovetenskap.

ETT AV GUNILLA KRANTZ projekt, som innebär ett samarbete med fem andra lärosäten, handlar om undernäring hos mödrar och barn i Rwanda.

– Projektet har åtta doktorander, varav två vid GU. Alla medel vi har kvar kommer att gå till att ordna så att de blir färdiga. Något annat, exempelvis våra forskares resor till Rwanda, kommer vi inte att ha råd med. Vi kan förstås ses via Zoom men samverkan blir sämre om man inte kan träffas personligen.

Beslutet i somras föregicks av ett annat beslut strax före jul då halva Sidas budget för utvecklingsforskning skars ner.

– De innebär sammanlagt ett stort slag mot forskning om global hälsa och sedan dess råder upprorsstämning bland många kollegor, säger **Gunilla Krantz**.

Ett annat GU-samarbete med Rwanda, som startade för 20 år sedan, handlar om

miljö. Johan Uddling, professor i botanisk ekofysiologi, forskar om hur tropiska träd påverkas av klimatförändringen och vilka arter som lämpar sig för plantering i olika delar av landet, ett projekt som har finansiering till slutet av 2025.

– Det finns förstås andra finansiärer, som Formas eller VR:s stora utlysning, men de bedömer inte hur betydelsefull forskningen är ur ett utvecklingsperspektiv. Den kommitté som ska fördela pengar måste kunna bedöma bland annat vilken nytta projektet kommer att ha för utveckling och fattigdomsbekämpning – de särskilda utmaningar som finns just inom utvecklingssamarbete – samt hur trovärdig ansökan är. För att göra sådana bedömningar krävs särskild kompetens som en vanlig beslutskommitté knappast kan ha.

Många framgångsrika personer i Rwanda, bland annat ministrar i regeringen, har fått sin forskarutbildning vid GU, påpekar **Johan Uddling**.

– Det finns ett stort engagemang för forskning och utbildning i utvecklingsländerna som Sverige har varit bra på att uppmuntra och som vi nu riskerar att radera.

VICEREKTOR Max Petzold är bland annat engagerad i ett projekt om hälsovård för nomader i Somalia. Han påpekar att regeringens plötsliga beslut, som fattats utan offentlig debatt eller samråd med lärosätena, omöjliggör planeringen av längre forskningssamarbeten.

– Man tappat hela det lång-

siktiga perspektivet. Exempelvis VR:s nätverksbidrag, som handlar om långsiktiga samarbeten mellan Sverige och olika utvecklingsländer, blir meningslöst om all finansiering plötsligt tar slut. Vanliga VR-ansökningar ger inte medel till exempelvis den typ av medicinsk forskning som behövs i utvecklingsländerna. Och att söka medel utomlands är svårt, inte minst för att det ofta kräver en väldigt stor medfinansiering av lärosätet.

»Man tappat hela det långsiktiga perspektivet.«

Max Petzold

Tillsammans med forskare från Tanzania, Mocambique och Södertörns högskola skickade Robin Biddulph, docent i kulturgeografi, in en VR-ansökan i våras.

– Vi lade ner mycket tid på att skriva ansökan. Sedan, mitt under den process då en internationell panel skulle göra sin granskning, skrotades plötsligt allting!

FORSKNING OCH BISTÅND har varit bra verktyg för Sverige att skapa goda relationer runt om i världen, menar han.

– Innan man avvecklar det man byggt upp under decennier måste man ha en genomtänkt plan för hur de internationella samarbetena ska underhållas istället. Det är

Gunnar Köhlin

lätt att förstöra relationer men det tar lång tid att skapa dem. Det finns en långsiktig aspekt också: dagens fattiga länder kan vara morgondagens rika. Om vi i Sverige får svårigheter i framtiden kan det vara bra att ha solidariska relationer till andra.

»Om vi i Sverige får svårigheter i framtiden kan det vara bra att ha solidariska relationer till andra.«

Robin Biddulph

Gunnar Köhlin, docent i miljöekonomi, är föreståndare för Environment for Development (Efd) med 13 centrum runt om i världen. Eftersom Efd får Sida-medel från andra poster än just utvecklingsforskning och heller inte har särskilt stor VR-finansiering påverkas verksamheten inte i så hög grad.

- Men halveringen av Sidas budget för utvecklingsforskning i december förra året innebar en chock för oss som forskar i utvecklingsländerna. Det senaste beslutet är ytterligare en bekräftelse på att detta är ett område som regeringen inte tycker är viktigt. Inte minst unga forskare, som ska påbörja sina karriärer, riskerar att förlora framtidstron när villkoren är så osäkra.

GUNNAR KÖHLIN menar att samverkan med utvecklingsländerna måste få ta tid för att bli riktigt bra.

- De innebär ofta en win-win-situation där exempelvis svenska forskare inkluderar forskare från globala syd i sina nätverk, vilket förstås bidrar till våra lärosätens internationalisering. Och allteftersom utvecklingsländerna får allt fler universitetsutbildade lärare ökar möjligheterna för deras ungdomar att också få univer-

sitetsutbildning, vilket leder till att de kan utveckla inhemsk kunskap för att hantera och förebygga kriser och problem. Svenskt forskningsbistånd bidrar på så sätt till utveckling och demokratisering i det globala syd. Att regeringen än en gång försvarar för utvecklingsforskningen måste bero på att man helt enkelt inte är särskild informerad om hur viktig den är.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** Den 22 december 2022 fattade regeringen beslut om att skära ner forskningsbiståndet till Sida från 960 miljoner kronor till 440 miljoner. Den 22 juni 2023 beslutade regeringen att Vetenskapsrådet inte längre ska finansiera bidrag inom utvecklingsforskning, en summa på cirka 180 miljoner kronor. Beslutet gäller med omedelbar verkan, men redan beviljade projekt påverkas inte.

GU har sedan 2015 fått in drygt 200 miljoner kronor från VR:s utvecklingsforskning. I de flesta fall rör det sig om 7-8 bidrag per år. Cirka en tredjedel har gått till institutionen för globala studier, men även övriga Samhällsvetenskapliga fakulteten, Sahlgrenska akademien, Naturvetenskapliga fakulteten och Handelshögskolan har fått medel, samt i några fall Humanistiska fakulteten. De flesta anslag är på 3-6 miljoner kronor men 2018 fick Nawi Ng vid institutionen för medicin 10 miljoner för ett projekt om äldre, fattigdom och hälsa.

Av de totalt 258 ansökningar som i år inkommit till VR inom de fyra bidragsformerna projektbidrag, etableringsbidrag, internationell postdoktor och nätverksbidrag var 23 inskickade av GU-forskare.

Göteborgs universitet står bakom den skrivelse Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) skickade till regeringen den 4 juli där lärosätena uppmanar regeringen att ta tillbaka beslutet.

Petition med 4 000 underskrifter

4 235 personer från 91 länder, både forskare och andra, har hittills skrivit under en petition mot regeringens beslut. Initiativtagare är Ellen Lust, professor i statsvetenskap vid GU samt föreståndare för Institutet för styrning och global utveckling (GLD).

- **SVERIGE HAR** i drygt 50 år varit en ledande internationell aktör inom utvecklingsforskning och bistånd, vilket gett betydande resultat i många länder, påpekar Ellen Lust. Med tanke på att dagens stora globala problem - som klimatförändringarna, krig och konflikter, bristande respekt för mänskliga rättigheter och försämrad välfärd - är just sådant som utvecklingsforskning ägnar sig åt, kan ett stopp i finansieringen få enorma konsekvenser. Regeringens beslut påverkar alltså inte bara svensk forskning utan också forskare och medborgare i andra delar av världen. Det globala engagemanget har dessutom bidragit till den good-will som Sverige haft under lång tid över hela världen, och som nu riskerar att eroderas.

I PETITIONEN påpekas att svensk forskning haft avgörande betydelse när det gäller exempelvis bekämpning av smittsamma sjukdomar samt multiresistenta bakterier och virus. Forskningen har också varit viktig när det gäller fredsbyggande i konflikttrabade samhällen samt för arbetet för mänskliga rättigheter, demokrati, jämställdhet och ett gott styrelseskick.

Ellen Lust

Just GLD drabbas inte i något högre grad av regeringens beslut, berättar Ellen Lust.

- Men visst stöd har vi ändå fått genom åren, exempelvis till ett nätverksprogram för partnerskap mellan forskare i globala nord och syd. Vi har också fått medel för forskning om lokal styrning i Kenya, Malawi och Zambia. Att stoppa denna finansiering motverkar möjligheterna för framtida liknande satsningar.

Petitionen innebär bland annat tre uppmaningar till regeringen: att återföra de medel som tagits bort, att utreda och förankra reformer av forskningsstödsystemet med berörda aktörer vid universitet, forskningsråd och internationella samarbetsorgan, samt att stärka forskningsfinansieringens möjligheter att främja samarbeten med forskare i låginkomstländer, säger Ellen Lust.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Nygammal universitetsdirektör

– Spännande och förpliktigande, säger Johan Johansson om sin nya roll som universitetsdirektör vid GU. Men så särskilt ny är den faktiskt inte.

– Nej, jag har jobbat med ledningsfrågor vid GU sedan början av 2013. Men självklart har jag ett större ansvar nu än tidigare.

Egentligen var hans plan att under året bli klar med de doktorandstudier han påbörjade vid University of Bath 2017. Det handlar om higher education management, alltså om styrning av högre utbildning.

– Mina doktorandkollegor har liknande tjänster vid lärosäten från världens alla hörn. Genom våra samtal har jag blivit uppmärksam på hur förutsättningarna skiljer sig mellan olika länder, inte minst vad gäller finansiering. Samtidigt finns förstås också många likheter när det gäller kultur, regelverk och olika sorters krav.

Intresset för högskole- och forskningspolitik har Johan Johansson haft länge.

– Det började med ett intresse för regeringens arbete

med den forskningspolitiska propositionen 2008 som ledde till en praktiktermin på Forsknings- och innovationskontoret. Jag fick då en helt ny inblick i det konkreta arbete som olika regeringsbeslut, lagar och förordningar innebär. Istället för att forska om universitetspolitik blev jag alltmer nyfiken på att själv jobba med frågorna. I januari 2013 rekryterades jag som samordnare för dåvarande universitetsdirektör Jörgen Tholin. Sedan dess har jag på olika sätt jobbat med ledningsfrågor. Eftersom jag nu blivit universitetsdirektör, vilket förstås är ett krävande uppdrag, får vi se hur det blir med avhandlingen.

ETT UNIVERSITET ÄR med nödvändighet en i hög grad decentraliserad verksamhet med självständiga medarbetare.

– Samtidigt har rektor och universitetsstyrelse ett ansvar att hålla ihop och styra verksamheten. Hur den där balansgången ska se ut är något som ständigt måste arbetas med i dialog med olika parter.

Det är bland annat för att stärka den dialogen som Gemensamma förvaltningen är på gång med att införa en

ny styr- och finansieringsmodell, säger Johan Johansson.

– Kraven och förväntningarna på universiteten ökar hela tiden, exempelvis inom säkerhet, dataskydd och hållbarhet. Förvaltningens uppgift är att ta hand om dessa krav på ett klokt sätt och göra prioriteringar, vilket i vissa fall handlar om att stärka våra insatser, i andra snarare om att hitta en lagom eller till och med miniminivå. För att inte öka den administrativa bördan måste vi vara omdömesgilla och eftertänksamma när vi tar oss an nya krav. Vårt fokus ska alltid vara att skapa så goda förutsättningar som möjligt för kärnverksamheten, alltså utbildning och forskning. För att göra det på ett bra sätt måste vi stärka dialogen med fakulteter och institutioner, vilket bland annat handlar om att skapa en gemensam uppfattning om vad förvaltningens uppdrag är och vilken ambitionsnivå vi ska ha. Förvaltningens verksamhet är alltså inte en fråga för GF utan en angelägenhet för hela universitetet.

TILL DE MÅNGA frågor som Johan Johansson nu ansvarar för hör bland annat hur Gemensamma förvaltningen, efter pandemin, ska kunna

utvecklas som en attraktiv arbetsplats.

– Att arbetet i högre utsträckning sker digitalt och på distans ger nya förutsättningar för hur vi kan jobba tillsammans. Jag ser fram emot att prata mer om hur vi kan vidareutveckla en arbetsplats och kultur som präglas av nyfikenhet, samarbete och professionalism. Tillsammans med min ledningsgrupp och Gemensamma förvaltningens medarbetare är jag säker på att vi kommer att ta oss an denna och många andra frågor på ett utmärkt sätt.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

➔ Johan Johansson

är fil.kand. i statsvetenskap samt master i business administration med inriktning mot higher education management. Han har tidigare bland annat arbetat som universitetsdirektörens samordnare, chef för universitetsledningens stab, biträdande universitetsdirektör, samt från mars 2023, som tillförordnad universitetsdirektör. Han har genomfört flera externa utredningar och lett arbetet med *Ny styr- och finansieringsmodell för Gemensamma förvaltningen* som blev klar i april 2023.

Inga kvinnor bland årets hedersdoktorer

Är det ont om kvinnliga gästprofessorer, samarbetspartner och andra berömvärda personer med anknytning till universitetet?

Det verkar så. Bland GU:s nio nya hedersdoktorer finns inte en enda kvinna.

Senast GU saknade kvinnliga hedersdoktorer var 1994.

HANDELSHÖGSKOLAN har de senaste fem åren haft sex manliga hedersdoktorer och en enda kvinna: den kanadensiska ekonomen Ann Langley.

- Det är förstås jättetråkigt, konstaterar dekan Per Cramér. Vissa av våra ämnen är manliga bastioner men annars ökar andelen kvinnor stadigt inom ekonomi och juridik. Det är institutionerna som nominerar hedersdoktorer, så detta är något ledningen måste ta upp med våra prefekter.

Sedan 2009 driver Handelshögskolan ett internationellt gästprofessorsprogram, bland annat för att bygga djupare relationer med ett antal välrenommerade universitet och handelshögskolor runt om i världen. Cirka hälften av dessa professorer har på senare år varit kvinnor, berättar Per Cramér.

- SÅ DET RÅDER ingen brist på framstående kvinnliga kollegor, tvärtom. Kvotering är jag motståndare till, däremot måste vi öka medvetenheten om vikten av att även föreslå kvinnor som hedersdoktorer.

Sahlgrenska akademien har de senaste fem åren haft sex manliga och två kvinnliga hedersdoktorer: Gunilla Back-

»Men det råder ju knappast brist på kvinnor inom de ämnen som finns vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten.«

Gun-Britt Wärvik

man och Carolina Klüft.

- Eftersom institutionernas nomineringar ofta har en manlig slagsida blir det så att fler män utses, förklarar prodekan Henrik Hagberg. Vi har diskuterat detta i akademistyrelsen och tycker förstås att det är ett bekymmer men bristande jämställdhet tar ofta tid att rätta till. På Sahlgrenska akademien har vi idag fler kvinnor än män på alla nivåer utom just när det gäller professorer och ungefär så ser det ut också på de lärosäten

vi samarbetar med. Könskvotering vill vi inte ha, däremot kan direktiven för nominering av hedersdoktorer förtydligas så att institutionerna tänker på att föreslå både kvinnor och män.

Utbildningsvetenskapliga fakulteten har de senaste fem åren haft fem manliga och en enda kvinnlig hedersdoktor: Kirsti Klette från Universitetet i Oslo. Om man tittar över en tioårsperiod ser det dock bättre ut: åtta män och sex kvinnor.

- FAKULTETSSTYRELSEN har arbetat med att förtydliga kriterierna, även om vi inte explicit uttryckt vikten av jämställdhet. Men helt klart vill vi att fler kvinnor nomineras, förklarar prodekan Gun-Britt Wärvik.

Hon påpekar dock att det varit få kvinnor som nominerats de senaste åren, vilket kan vara en orsak till den dåliga jämställdheten.

- Men det råder ju knappast brist på kvinnor inom de

ämnen som finns vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten. Så helt klart borde vi vara bättre på att föreslå kvinnliga hedersdoktorer.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Årets hedersdoktorer:

Handelshögskolan:

Martin Dufwenberg

Humanistiska fakulteten:

Anders Larsson

IT-fakulteten: Terry Regier

Samhällsvetenskapliga

fakulteten: Fredrik Furtenbach
samt Paul Ronge

Sahlgrenska akademien:

Guglielmo Giuseppe Campus

Naturvetenskapliga fakulteten:

Barry Costa-Pierce

Utbildningsvetenskapliga

fakulteten: Lenonidas Kyriakides
samt Roger Gustafsson

Konstnärliga fakulteten har inte utsett någon hedersdoktor i år.

HEDERSDOKTORER	2019	2020	2021	2022	2023
Handelshögskolan	1 man	2 män	2 män 1 kvinna	---	1 man
Humanistiska fakulteten	2 män	1 man 1 kvinna	1 man	2 kvinnor	1 man
Konstnärliga fakulteten	1 man 1 kvinna	2 män	2 kvinnor	---	---
IT-fakulteten	1 kvinna	1 man	---	1 kvinna	1 man
Naturvetenskapliga fakulteten	1 man	1 man 1 kvinna	---	1 man 1 kvinna	1 man
Sahlgrenska akademien	2 män 1 kvinna	1 man	1 kvinna	2 män	1 man
Samhällsvetenskap	1 kvinna	---	1 man 1 kvinna	---	2 män
Utbildningsvetenskap	1 man	2 män	1 kvinna	---	2 män

Åren 2019–2023 var andelen kvinnliga hedersdoktorer vid GU 32 procent.

Åren 2014–2018 var andelen kvinnliga hedersdoktorer vid GU 41 procent.

Det största juridiska projektet någonsin

"Alla människor är födda fria och lika i värdighet och rättigheter." Så inleds FN:s deklaration om mänskliga rättigheter.

Rättigheterna gäller enskilda individer. Men argumenten används även av stater för att berättiga olika beslut och handlingar.

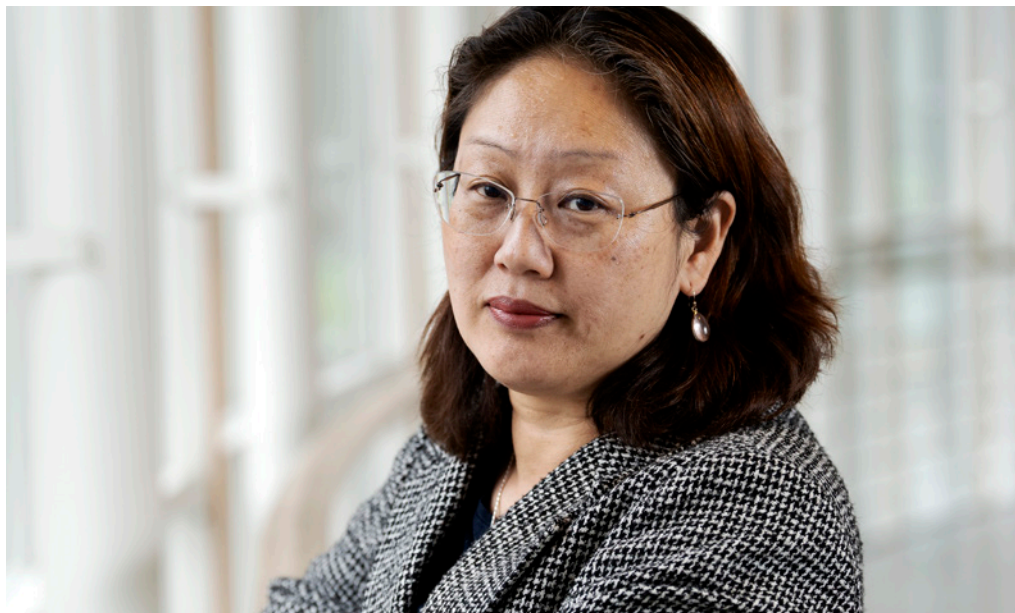
Hur det geopolitiska läget kan påverka dessa beslut är en av flera frågor som undersöks i ett stort och unikt internationellt forskningsprojekt med deltagare från tio länder.

DE MÄNSKLIGA rättigheterna handlar bland annat om individens rätt till frihet, trygghet, utbildning och likabehandling. Men deklarationen säger ingenting om hur de mänskliga rättigheterna ska användas eller vilka rättigheter som är viktigare än andra, förklarar projektsamordnaren Maria Grahn-Farley, gästprofessor vid juridiska institutionen.

- Enskilda stater äger på så sätt tolkningsföreträde. Exempelvis så kan kinesiska staten hävda att man respekterar de mänskliga rättigheterna - på sitt sätt.

Ett exempel på hur komplext det kan vara är covid-19-pandemin. Rätten att röra sig fritt och umgås med andra människor begränsades starkt av olika länder för att skydda rätten till hälsa och trygghet.

- Att stater hänvisar till mänskliga rättigheter när de fattar olika beslut behöver inte vara fel. Men i en värld som blir alltmer auktoritär ökar risken att mänskliga rättigheter används för att legitimera övergrepp och förtryck:

Maria Grahn-Farley är samordnare för ett projekt med forskare från 40 länder.

Ryssland påstår exempelvis att invasionen av Ukraina handlar om att skydda hotade rättigheter hos den ryskspråkiga minoriteten.

NÄR STATER, istället för individer, använder mänskliga rättigheter som argument för olika handlingar, uppstår alltså luckor i det individuella skyddet. Det är dessa luckor forskningsprojektet ska försöka upptäcka och åtgärda, förklarar Maria Grahn-Farley.

- EU finansierar projektet med hela 3 miljoner euro, vilket gör det till det i särklass största projekt någon juridisk institution i Sverige någonsin fått. Ett fyrtiotal forskare medverkar inom så olika områden som juridik, antropologi, sociologi och politisk teori. Forskarna kommer från tio länder, varav fem ska utgöra studieobjekt: Finland, Indien, Sverige, Taiwan och Ukraina. Att vi valt ut just dessa länder beror på att vi är

intresserade av hur deras läge intill en stat med stormaktsambitioner påverkar synen på mänskliga rättigheter. Vi planerar att studera tre särskilt komplexa exempel där olika mänskliga rättigheter ställs mot varandra: covid-19-pandemin - som redan varit, migration - som pågår just nu, och klimatförändringen - som särskilt drabbar oss i framtiden. Vi planerar att samarbeta med civilsamhället och olika organisationer och framför allt fokusera på jämställdhet och intersektionalitet eftersom vissa grupper mer än andra riskerar att få sina rättigheter åsidosatta.

OLIKA FORSKAGRUPPER ska koncentrera sig på olika frågor. Exempelvis kommer forskare från Sverige och Finland att jämföra hanteringen av covid-19-pandemin i de båda länderna, samt studera skillnader mellan storstad och landsbygd. Ett forskar-

»Enskilda stater äger på så sätt tolkningsföreträde.«

Maria Grahn-Farley

team i Taiwan ska undersöka hur landets covid-19-strategi påverkades av konflikten med Kina och en grupp i Stockholm ska, tillsammans med människorättsorganisationer, ukrainska forskare och indiska jurister, studera hanteringen av migration, berättar Maria Grahn-Farley.

- Huvudfokus för projektet är att undersöka hur man med hjälp av en bättre förståelse av hur mänskliga rättigheter används för att rättfärdiga staters beslut, kan motverka de auktoritära krafter som sveper över världen, även i Europa och Sverige. Framför

allt hoppas vi kunna ta fram råd till EU när det gäller globala mål och strategier för att stärka demokrati och mänskliga rättigheter.

Att bli samordnare för ett internationellt jätteprojekt inom ett aktuellt och viktigt område är ett privilegium, säger Maria Grahn-Farley.

- Projektet skulle egentligen ha hamnat vid Leeds Law School i England där jag tidigare varit professor. På grund av Brexit tog jag det istället till Sverige. Och det är verkligen modigt av juridiska institutionen vid GU att acceptera ett sådant här väldigt åtagande. Samtidigt är det inte så konstigt; här finns redan ett stort fokus på mänskliga rättigheter och juridiska institutionen vid Göteborgs universitet är, enligt min mening, dessutom den absolut främsta i Sverige på kritisk teori.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta: Projektets fullständiga namn är HRJust: States' Practices of Human Rights Justifications: A study in civil society engagement and human rights through the lens of gender and intersectionality** och finansieras av Horizon Europe med 3 miljoner euro. Projektet pågår 2023–2026 och innebär ett samarbete mellan cirka 40 forskare vid 15 institutioner i 10 länder: Finland, Indien, Israel, Italien, Nederländerna, Schweiz, Sverige, Taiwan, Tjeckien samt Ukraina. HR Just kommer bland annat att identifiera geopolitiska faktorer som påverkar staters användning av mänskliga rättigheter. Detta görs i fem länder: Finland, Indien, Sverige, Taiwan och Ukraina, genom tre åtgärder: Dialog om mänskliga rättigheter, inkluderande demokratiskt deltagande, och skydd av människorättsförsvarare.

Projektkoordinator är Maria Grahn-Farley, gästprofessor vid juridiska institutionen.

Balansgång att samarbeta med Kina

Samarbete är nyckeln för att lösa framtidens utmaningar. Det poängterade vicerector Max Petzold som hälsade välkommen när Göteborgs universitet för andra gången bjöd in till ett Vasaparksseminarium, tisdagen den 5 september. Ämnet för kvällen var *Ansvarsfull internationalisering med fokus på Kina. Men hur samarbetar vi med en diktatur?*

DE TRE PANELMEDLEMMARNA och forskarna Björn Gustafsson, Fredrik Fällman och Deliang Chen, inledde med att kort presentera sig och sina långa erfarenheter av olika forskningssamarbeten med Kina. Kvällens moderator, Miriam Tardell från Nationellt kunskapscentrum om Kina, en del av Utrikespolitiska institutet, berättade sedan kort om arbetet med att öka kunskapen om såväl möjligheter som utmaningar med samarbeten mellan Sverige och Kina.

- Vi kommer att titta vidare på hur svenska lärosäten agerar och vad man har för strategier. Inte bara för att ringa i larmklockan utan även för att uppmuntra samarbeten, sade Miriam Tardell och påpekade att Kina är Sveriges fjärde största forskningspartner.

ORDET GICK SEDAN till Björn Gustafsson, professor emeritus i socialt arbete, som under tre decennier analyserat statistik om inkomster och fattigdom i Kina. Han konstaterade att en kinesisk medelklass vuxit fram under denna period men att det fortfarande finns enorma skillnader mellan stad och landsbygd. Dessutom har Kina gått mot en större ojämlikhet mellan könen, när det gäller antalet anställda kvinnor i förhållande

Deliang Chen, Fredrik Fällman och Björn Gustafsson medverkade i samtalet som leddes av Miriam Tardell.

till män i städerna, samtidigt som lönegapet mellan könen har ökat.

FREDRIK FÄLLMAN, docent i sinologi, forskar om kinesisk historia, religion och propaganda. Han tog upp en aktuell nyhet om att Cambridge University valt att stoppa ett forskningsprojekt om missiler tillsammans med Kina. Han tryckte på vikten av samarbeten, men att det är av yttersta vikt att också vara informerad och känna till hur Kina fungerar. Som exempel nämnde han att Geely, som äger Volvo, gått från att vara ett familjeföretag till ett företag kontrollerat av Kinas kommunistiska parti.

- Självklart ska vi samarbeta med toppuniversitet - men i vilken utsträckning och till vilken kostnad?

ÄVEN OM DET INTE förändrar något måste vi vara öppna med våra västerländska värderingar kring exempelvis forskningsetik och akademisk frihet, menade Fredrik Fällman.

Kvällens tredje talare var Deliang Chen, professor i fysikalisk meteorologi och internationellt känd för sin omfattande klimatforskning

och sitt mångåriga arbete inom IPCC, FN:s vetenskapliga klimatpanel.

Även han inledde med en aktuell nyhet, att USA valt att förlänga och inte säga upp en överenskommelse om forskningssamarbete med Kina. Han menade att USA tjänar lika mycket som Kina - och för all del mänskligheten - på samarbeten kring sådant som att minska spådbarnsdödigheten och att bekämpa klimatförändringarna. Forskarna i Kina har samma svar på vilka hot som är de största för mänskligheten, påpekade han.

DÄREMOT ANSÅG han att Sverige borde ta fram någon form av policy kring samarbeten med Kina och höll med om vikten av att stå upp för och prata om våra värderingar, praktiker och forskningsetik.

Samtliga panelmedlemmar var överens om att samarbete med Kina verkligen behövs, men poängterade att det krävs kunskap och att vi aldrig får kompromissa med våra värderingar kring mänskliga rättigheter, forskningsetik och akademisk frihet.

Text och bild: **Johanna Hillgren**

Ukrainska flyktingar på kurs i engelska

I våras startade ett samverkansprojekt mellan GU och olika aktörer i Göteborg där ukrainska flyktingar fick undervisning i engelska.

Satsningen ledde till att närmare hälften av deltagarna klarade provet Engelska 6 som krävs för behörighet till högskolan. Nu fortsätter samarbetet i form av konversationsträffar.

ETT TRETTIOTAL personer har samlats i International House vid Järntorget och sitter nu i olika grupper runt ett antal bord. Det handlar om konversation på engelska och en av dem som leder samtalen är Mary Jo Wick, professor i klinisk experimentell immunologi vid Sahlgrenska akademien. Hon inleder med att berätta om sig själv.

– Jag kom till Sverige från Minnesota 1993 och för mig tog det många år att bli flytande på svenska. Att det inte är så lätt att lära sig ett nytt språk har jag alltså personlig erfarenhet av.

Yevhen Haiyk berättar att han har släktingar i Sverige och nu varit här i åtta månader medan Natalia Kozlova förklarar att hon sökt sig till Göteborg för att sonen börjat på Chalmers. Andrii Bezuhlyi tycker att arkitekturen i Göteborg är vacker medan Dmytro Mozhhukhin vill diskutera likheter mellan Strindberg och Isaak Babel.

Drygt 60 personer har anmält sig till konversations-träffarna, förklarar Mariya Melnyk, koordinatör på den

Olesia Mykhailova, Mariya Melnyk och Milana Arslanova på Help Ukraine Gothenburg.

ideella organisationen Help Ukraine Gothenburg som initierat språkundervisningen.

– VI HAR DELAT IN deltagarna i två grupper som träffas på tisdagar respektive torsdagar, och sedan gjort ytterligare

uppdelningar efter kunskapsnivå. Liksom i våras leds undervisningen av åtta volontärer från GU, dels av medarbetare med engelska som modersmål, dels av internationella studenter och av studenter som ska bli engelsk-

lärare. För lärarstudenterna är detta inte bara ett sätt att hjälpa utsatta människor utan också en möjlighet att möta andra elevgrupper än dem de är vana vid i de svenska klassrummen.

Ett mål med den undervis-

Mary Jo Wick berättade om sina egna språksvårigheter i ett samtal med ukrainska flyktingar.

»För lärarstudenterna är detta inte bara ett sätt att hjälpa utsatta människor utan också en möjlighet att möta andra elevgrupper än dem de är vana vid«

Mariya Melnyk

ning som gavs i våras var att stötta ukrainska ungdomar som ville provas i Engelska 6, som ger behörighet till högskolestudier. Satsningen var framgångsrik, nästan hälften av deltagarna klarade provet och minst 15 deltagare antogs i höstas på utbildningar vid olika lärosäten i landet. De konversationsträffar som pågår nu är inte lika fokuserade på stöd till fortsatta studier men är förstås ändå en hjälp för den som vill göra den muntliga delen av engelskprovet. Catherine Gillo Nilsson, samordnare vid Sektionen för

student- och utbildningsstöd, har redan förberett Provningsenheten i Göteborg på att ett trettiotal ytterligare deltagare nog kommer att vilja göra provet.

– **DEN VERKSAMHET** som pågår just nu är en pilot men jag hoppas att GU fortsätter att stötta och utveckla utbildningen i takt med de olika behov som uppstår.

Olesia Mykhailova vid Help Ukraine Gothenburg kom själv som flykting till Göteborg förra våren. Hon är glad över möjligheten att få stötta sina landsmän.

– Jag befinner mig på en säker plats medan det pågår ett förfärligt krig i mitt hemland. Självklart vill jag göra vad jag kan för att hjälpa dem som lämnat hela sitt liv för att komma hit. Och just utbildning är viktigt för att skapa framtidstro och förmåga att ta sig vidare i livet.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** Stödundervisningen i engelska för ukrainska flyktingar är en pilot som görs i samarbete mellan Help Ukraine Gothenburg, Göteborgs stadsmission och Support Group Network. Både engelskspråkiga medarbetare vid GU samt blivande engelsklärare och internationella studenter deltar som volontärer i arbetet.

Deltagarna är indelade i olika grupper beroende på förkunskaper.

Slutringt med gammal telefon

I höst införs ett nytt avtal för telefoni. Det innebär bland annat att den traditionella telefonväxeln byts ut mot en molntjänst.

– **Förändringen ger nya möjligheter för användarna, förklarar Per Sjöberg, IT-tjänsteansvarig på IT-enheten.**

DEN NYA TEKNIKEN

innebär bland annat att man kan välja att koppla sina telefonsamtal till

Teams, som fungerar för både interna och externa samtal. Man kan också välja videosamtal eller samtal med enbart ljud.

– Istället för den traditionella växeln får mobilanvändarna tillgång till appen Tele2 växel som innehåller universitetets telefonkatalog. I appen kan man också göra inställningar, exempelvis välja hänvisning till mobilt eller fast telefonnummer, berättar Per Sjöberg.

De gamla bordstelefonerna kommer inte att fungera i det nya systemet. De skickas istället till elektronikåtervinning.

– De medarbetare som fortfarande vill ha en bordstelefon måste alltså beställa en ny. GU har idag cirka 1 600 aktiva bordstelefoner men vi har bara fått in ett trettiotal beställningar på nya telefoner. Så behovet är inte så stort vilket inte minst visade sig under pandemin då de flesta medarbetare klarade sig med enbart mobil.

En annan nyhet är att surfpoten för mobiler höjs från 10 till 50 GB.

Det nya avtalet skulle ha införts redan i våras.

– Men det har tyvärr blivit försenat. Exakt datum kan vi inte ge ännu men införandet planeras ske någon gång i november, förklarar Per Sjöberg.

Kontakta IT-supporten om du har några frågor.

Tjugofem år av kamp för lika villkor

– Vi gillar att samtala om, beskriva och lösa problem. Vi ställer gamla frågor på ett nytt sätt och kan ibland bidra till en dålig stämning när vi tittar på kön och makt.

Det var några inledande ord av Fredrik Bondestam när Nationella sekretariatet för genusforskning firade 25 år.

FIRANDET ÄGDE RUM den 8 september och innebar bland annat ett antal samtal i Vasaparken. Invigningstalade gjorde rektor Malin Broberg som lyfte fram ett par viktiga samhällsutmaningar.

– Hur ska vi få till ett hållbart arbetsliv när både utbildningar och arbetsmarknader är så starkt könsuppdelade? Och hur kan vi hantera hot och hat, riktade mot politiker, journalister och forskare?

Sekretariatets föreståndare, Fredrik Bondestam, påminde om den 18 december 2018 då en bombattrapp påträffades på trappan till sekretariatet.

– En stor grupp lärare, forskare och administrativ personal lever idag under hot, vilket förstås påverkar kvaliteten på lärosätenas verksamhet. Samtidigt utsätts cirka hälften av alla kvinnliga doktorander för sexuella trakasserier.

Fyra samtal fanns med på programmet. Det första handlade om det förändrade arbetslivet. Lena Abrahamsson, professor vid Luleå tekniska universitet, påpekade att genusfrågor behöver komma in tidigt när något nytt är på gång, exempelvis den gröna och digitala omställningen.

– **OM GENUSVETARE** anlitas först på slutet, när det mesta är klart, sker ingen förändring utan allt förblir som vanligt. Många tror att våra frågor mest gäller rekry-

Boken *Re-Imagining Sexual Harassment - Perspectives from the Nordic Region* presenterades av Maja Lundkvist under eftermiddagsarrangemanget på Litteraturhuset.

tering och kompetensutveckling men de handlar lika mycket om teknik, makt och resurser.

Paula Mulinari, docent vid Malmö universitet, påpekade att många av de frågor som idag är angelägna, som miljö, omsorg, kriminalitet och rasism, är sådant som genusvetenskapen arbetat med länge.

– Vi har en massa lösningar, men de kräver omfördelning av makt, pengar, tid och resurser. Många av dessa lösningar är realistiska, säger man till oss; men det är mer realistiskt att ha det som vi har det. Åratal av arbete för en förändring kan till slut ge resultat: Plötsligt händer det!

Nästa samtal handlade om jämställdhetsintegrering, en

»Åratal av arbete kan till slut ge resultat: Plötsligt händer det!«

Paula Mulinari

politisk strategi som sjösattes av Bengt Westerberg 1994.

KERSTIN ALNEBRATT, tidigare föreståndare för sekretariatet, var initialt emot att blanda ihop genusforskning och jämställdhetsarbete.

– När Regeringskansliet frågade om sekretariatet kunde stödja arbetet med jämställdhetsintegrering tänkte jag tacka nej men accepterade ändå. Det fanns ingen annanstans att lägga en jämställdhetsintegrering. Och jag har så småningom förstått att om jämställdhetsarbete ska få genomslag i politiken måste den vara myndighetsbaserad, vilket är skälet till att jag också verkat för inrättandet av Jämställdhetsmyndigheten här i Göteborg.

Det räcker inte att vara upplöst och att sprida kunskapen vidare; man måste göra något också, förklarade Malin Rönnblom, professor vid Karlstads universitet.

- Vi måste fråga oss vad det är för problem politiken är satt att lösa. Målstyrning fungerar inte för att motverka komplexa ojämställdheter.

NÄSTA SAMTAL handlade om genusforskningens villkor. 2021 kom exempelvis ett förtydligande av högskolelagen när det gäller att värna den akademiska friheten. Anna Lundberg, tidigare forskare i genusvetenskap, numera utredare på UKÄ, lyfte fram att den nya skrivningen inkluderar både forskning och utbildning.

- Det innebär att lärosätet har ett uppdrag att stötta sina forskare, lärare och studenter genom att främja och värna fritt kunskapssökande och fri kunskaps-spridning. När genusvetenskap och genusforskning på olika sätt angrips blir detta viktigt.

Lena Martinsson, professor vid GU, förklarade att akademisk frihet i hög grad handlar om vad som räknas - eller inte räknas - i det som uppfattas som kunskap.

- I vår forskning har vi uppmärksammat hur begreppet "aktivist" numera betraktas som fult och förkastligt och att det blir ett sätt att avfärda exempelvis kritik från studenter men också kritisk forskning som öppnar för fler perspektiv och vidgad kunskap. Istället efterfrågas allt oftare en konservativ kunskapsförståelse där kunskap uppfattas som något stabilt, neutralt och oföränderligt.

Dagen innehöll också samtalet *Epistemic injustices in times of anti-democratic challenges*. Samtalsledare under dagen var tre utredare vid sekretariatet: Ulrika Jansson, filosofie doktor i arbetsvetenskap, Kajsa Widegren, filosofie doktor i genusvetenskap, samt Susanna Young Håkansson.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Inga-Bodil Ekselius**

Lena Abrahamsson och Paula Mulinari.

Anna Lundberg och Lena Martinsson.

Malin Rönnblom och Kerstin Alnebratt.

➔ **Fakta:** Nationella sekretariatet för genusforskning är sedan starten 1998 en nationell enhet vid Göteborgs universitet. En stor del av den nordiska verksamheten sker inom ramen för NIKK - Nordisk information för kunskap om kön, som är ett samarbetsorgan under Nordiska ministerrådet, placerat vid sekretariatet sedan 2013.

Ny bok om sexuella trakasserier

- *Re-Imagining Sexual Harassment - Perspectives from the Nordic Region* är en antologi om sexuella trakasserier och som uppmärksammar läsaren att tänka nytt. Det förklarade Maja Lundqvist, en av bokens redaktörer, under 25-årsfirandet.

NITTON SKRIBENTER, verksamma i Norden, bidrar med texter utifrån olika utgångspunkter, berättade Maja Lundqvist, utredare på Nationella sekretariatet för genusforskning.

- Det handlar dels om forskare som ägnar sig åt maktkritik, men inte specifikt sexuella trakasserier, som får problematisera utifrån sina olika utgångspunkter. En viktig del handlar om hur man bygger upp kunskap kring ett nytt fält.

Dels medverkar författare som bidrar med skönlitterära texter.

- Teoretisk kunskap, metodfrågor och lagstiftning, allt sådant är viktigt. Men många erfarenheter och insikter fångas och förmedlas bäst på ett konstnärligt sätt. Detta är också en central del i kunskapsbyggandet.

#MeToo-rörelsen, som startade 2017, var ett viktigt uppvaknande inom många verksamheter.

- Vår antologi har dock inget fokus på #MeToo. De vetenskapliga kapitlen, men kanske ännu mer de skönlitterära, vill inte bara beskriva en verklighet utan ännu mer sätta igång nya tankar: Vad kan vi faktiskt göra så att vi förebygger sexuella trakasserier och sexuellt våld?

➔ **Fakta:** Antologin *Re-Imagining Sexual Harassment - Perspectives from the Nordic Region* har tagits fram av Nationella sekretariatet för genusforskning samt Nordisk information för kunskap om kön (NIKK). Redaktörer är Maja Lundqvist, Angelica Simonsson samt Kajsa Widegren. Boken finns i bokhandeln samt öppet tillgänglig via förlaget Policy Press, Bristol University Press: <https://policy.bristoluniversitypress.co.uk/re-imagining-sexual-harassment>.

Känsligt med religion i offentligheten

Sverigedemokraternas Rickard Jomshof har varit i blåsväder efter ett kontroversiellt uttalande om islam och profeten Mohammed. Kritiken har handlat om uttalandets olämplighet och tajming – inte om huruvida innehållet i Jomshofs påstående är korrekt. Vad får beröringsskräcken för islamkritik för konsekvenser?

I SLUTET AV JULI berättade muslimska företrädare i Sveriges television att de ville ha en "bredare dialog" med Sveriges regering med anledning av korankrisen. Rikard Jomshof (SD), som är justitieutskottets ordförande, kommenterade nyheten i en tweet på X:

"Jag håller med om att vi behöver en "bredare dialog", en dialog om hur vi demokratiserar den muslimska världen. Eller varför inte en dialog om islam, denna antidemokratiska, våldsförespråkande och kvinnofiendliga religion/ideologi, grundad

av krigsherren, massmördaren, slavhandlaren och rövaren Muhammed."

Det tog minst sagt hus i helvete. I tider av koranbränningar och terrorhot från islamistiska grupper beskrevs Jomshofs uttalande som både omdömeslöst och hatiskt av oppositionspartierna som krävde hans avgång som justitieutskottets ordförande.

Även inom regeringspartierna var man kritisk.

- Jag tycker att alla ska besinna sig. Det man säger kan få konsekvenser. Allt som är lagligt är inte lämpligt, sade statsminister Ulf Kristersson i SVT:s Agenda som ett svar på frågan: "Vad tycker du om att han sa så?"

Följdfrågan från Agendas Camilla Kvartoft borde vara självklar: "Så vad tycker du om innehållet i det Jomshof påstår?" Men den läskigheten besparas statsministern. I stället upprepas "att-frågan" lite senare: "Vad tycker du om ATT Jomshof gör som han gör?". Ulf Kristersson svarar återigen att han tycker att-

Rickard Jomshof

det är dåligt men säger också att religionsfriheten och religionskritiken ska vara stark i Sverige.

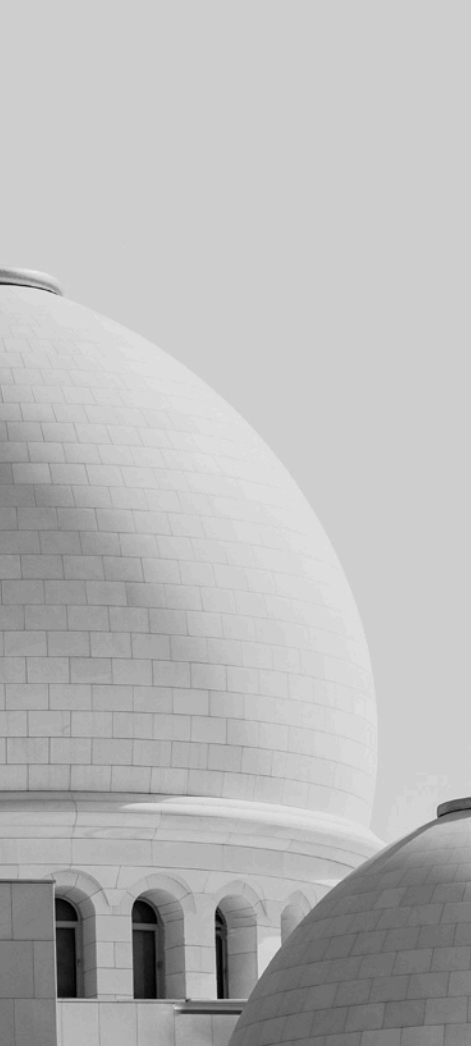
Intervjun i Agenda är ett typ-exempel på hur debatten sett ut: Jomshof har påstått något som kan uppfattas som kränkande av muslimer och har kritiserats för det. Diskussionen om innehållet i påståendet har däremot lyst med sin frånvaro.

"Det finns ingen som kan peka på sakfel i det jag säger. Det tycker jag är intressant", för det jag säger är ju sant, kunde Jomshof hävda oemotsagd i TV4.

Är det så? Vad ska folk tro? Jomshof sitter kvar som justitieutskottets ordförande.

- Jomshof har fel. Man kan inte definiera islam i de termerna. Företeelserna han uttrycker finns naturligtvis i islam, men det finns i kristendomen också, säger Jan Retsö, professor emeritus i arabiska och expert på främre orientens religionshistoria.

Klas Grinell, idéhistoriker och tidigare föreståndare för Centrum för Europaforskning,

som snart utkommer med en bok om profeten Mohammed håller med. Moderna begrepp som massmördare, krigsherre och slavhandlare är inte speciellt användbara för att förstå förmödena sammanhang eftersom de inte användes då, menar han. Begreppen är kanske inte ens självklara för oss idag.

- Vad är en massmördare? Mohammed ska personligen ha åsamkat en mans död i fält, men sedan är frågan hur många som har dött på hans order. En händelse som brukar diskuteras är avrättningen av alla män i en judisk stam i Medina. Männens dömdes till döden av en domare utsedd av Mohammed som efter domen lär ha sagt "du har uttalat guds vilja" eller något liknande. Även om han lät det ske kan man tolka detta som att Mohammed inte gav orden. Tvärtom kritiserar Mohammed i Koranen flera gånger av Gud för att han är för mjälig och borde bli lite mer hårdför.

Att Mohammed var en krigsherre är dock svårt att förneka.

- Han var i fält 81 dagar av sitt liv, stred i nio. Under sitt 60-åriga liv skickade han också ut trupper med jämna mellanrum. Men det skiljer inte ut honom från andra förmoderna ledare. Före den moderna statsordningen var ju krig en normalitet.

Slavhandlare och rövare?

- Man tog krigsfångar som förslavades enligt gängse ordning och ofta såldes mot lösen. Men det finns också exempel på att Mohammed uppmuntrade frigivning av slavar, säger Klas Grinell.

Huruvida Mohammed var en krigsherre, massmördare, slavhandlare och rövare kanske inte spelar så stor roll. En betydligt viktigare diskussion - åtminstone för den som värnar om yttrandefrihet, tryckfrihet, jämlikhet, jämställdhet och demonstrationsfrihet - handlar om Islam och demokratin. Har Jomshof rätt när han kallar islam antidemokratisk?

- Naturligtvis finns det stora demokratiproblem i länder med muslimsk majoritet. Om det varierar med att de är muslimska eller att de har varit koloniserade är svårt att svara objektivt på. Men att islam som ideologi skulle vara kvinnoförnedrande eller våldsbejakande stämmer inte. Det är som att säga att marxism är antidemokratisk bara för att Stalin använde den så. Svensk arbetarrörelse hade ju inte funnits utan marxismen, säger Klas Grinell.

JAN RETSÖ HÅLLER med.

- Islam är i sin grund emot all politisk makt. Det är vad som är själva tanken med islam. En islamisk regering eller stat har egentligen inget berättigande. Man ska stå inför guds lag, inte människors lag. Det är idealet som styr muslimers tänkande.

Det låter som en teokrati?

- Ja, det är väl så. Det innebär ju att all makt inte utgår från folket utan från en icke-mänsklig auktoritet. I den meningen är det ju inte en demokrati enligt vår doktrin.

- Men både vårt demokratiska system och islams teokratiska

»Tvärtom kritiserar Muhammed i Koranen flera gånger av gud för att han är för mjälig och borde bli mer hårdför.«

Klas Grinell

har samma mål: kontroll av maktutövning. Vår ideologi uppstod som en reaktion mot 1600-talets kungliga envælde, islam utformades på 700- och 800-talen som en reaktion och motståndrörelse gentemot den traditionella främre orientaliska despotin. Detta tycker jag förtjänar att påpekas i dessa hysteriska tider.

En grundprincip i den islamska utopin är att alla är alla människors likhet. Islam har inget prästerskap, inga ämbeten. Till skillnad från vårt hierarkiska klassamhälle är det ett horisontellt system där ingen människa har rätt att kontrollera någon annan, förklarar Jan Retsö.

- Det övergripande målet är att det ska råda enighet i samhället, konsensus enligt principen idjma'. Hemma, i haram, kan du i praktiken tro och göra vad du vill, men man skyr avvikelser i det offentliga rummet. Det är en grundläggande skillnad mellan islam och vår demokrati. Individualismen, där folk får leva ut sina drifter, menar man skapar konflikter och misstämning medan den islamiska utopin skapar harmoni, jämlikhet och enighet. Det är givetvis två synsätt som är svåra att förena, men vi ska ha klart för oss att islam är ett samhälle som har fungerat i 1 400 år.

UTOPI ÄR EN SAK, verkligheten en annan. Den politiska makten i den muslimska världen är i stor utsträckning i händerna på banditgäng vars ledare, enligt Jan Retsö, borde sitta i fängelse.

Hur kommer det sig att det har blivit så?

- Jag tror det hänger ihop med idén om samhällets enighet. I västerlandet har vi ett politiskt system som kontrollerar människor som vill styra och ställa, vi håller makten i schack med legala metoder. Inom islam finns inget sådant eftersom politisk makt saknar egentlig legitimitet. Det öppnar för maktens kriminalisering. Men båda systemen har sina problem. Folkstyret i demokratin öppnar för populism. Hitler kom till makten genom demokratiska val. ➔

→ Ett annat inflammerat kapitel är kvinnans ställning.

- Traditionen säger att kvinnan ska vara i hemmet, medan mannen får gå ut. Idag är det ett gnisslande problem i hela den muslimska världen eftersom man blivit medveten om vårt västerländska ideal. Och här i väst talar feminister om det onda patriarkatet och om män som djur som bara vill förtrycka kvinnor. Jag menar att det kanske inte är så enkelt. Jag har bott och verkat i muslimska länder i flera år och min erfarenhet är att vi förstår väldigt lite om hur det islamska samhället fungerar. Jag är förvånad över den stora okunnighet som finns hos oss, säger Jan Retsö.

DANIEL ANDERSSON, docent i religionsvetenskap, är inte så förvånad.

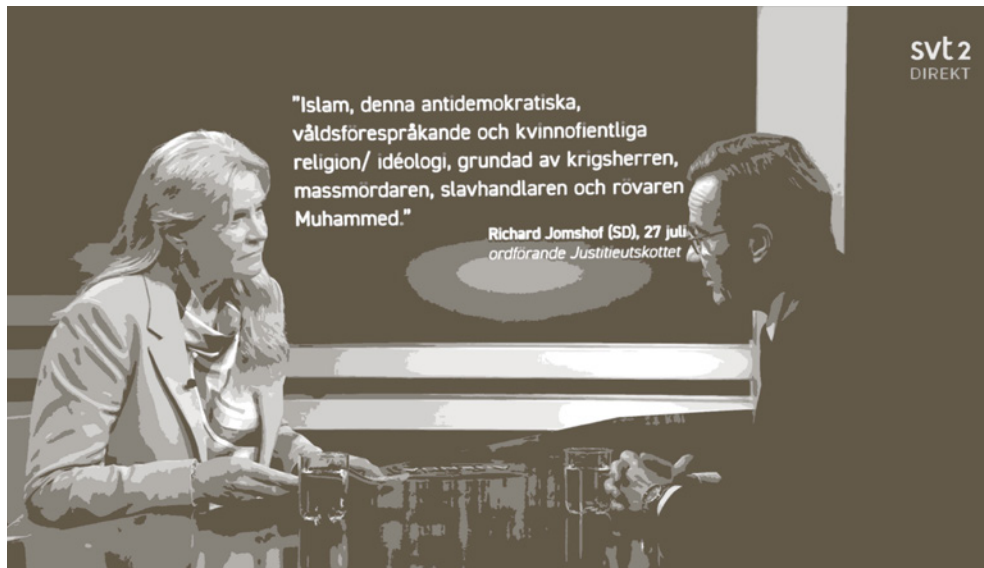
- Jag vet inte om kunskapen om islam och muslimer är sämre än den om buddhism och buddhister, judendom och judar. Jag tror inte ens vi förstår det kristna USA fullt ut. Vi kanske inte förstår länder där religionen är en upplevd rotfaktor och där man hänför handlingar till en gud.

Men själva krocken mellan islam och vår demokrati är egentligen inte så svår att förstå, menar han.

- I ett demokratiskt samhälle har vetenskapligt beprövad teknologi och rationalitet ersatt religion som meningsbärande system. Inbäddat i systemet ligger långtgående uppfattningar om yttrandefrihet, tryckfrihet, sekularitet, jämlikhet och jämställdhet. Motsatserna är då till exempel diktatur, enpartisystem och teokrati.

- Men man bör skilja på islam som ideologi och muslimer som uttolkare av denna ideologi. Detta betyder exempelvis att man mycket väl kan kalla sig muslim - fast man äter fläsk, aldrig besöker en moské eller bryr sig om de dagliga bönerna.

FRÅGAN BLIR DÅ, enligt Daniel Andersson, i vilken grad man som muslim omfamnar Guds

Camilla Kvartoft och Ulf Kristersson i SVT:s Agenda.

allmakt och hur det vardagliga livet väljs att levas. Hur krockar den individuella "tron" med dagens sekulära omvärld? Många muslimer anser att islam som ideologi är en öppen diskussionskultur, där Guds ord kan tolkas, nytolkas och ibland väljas bort. Ett sådant förutsättningslöst debattklimat saknas dock ofta i dagens muslimska hemländer.

OCH I SVERIGE DÅ? Kan religionskritiken som Ulf Kristersson sade i Agenda vara stark i Sverige?

- Religionsvetare är precis i centrum nu. Och de tiger, säger Daniel Andersson som har svårt att förstå varför det blev ett sådant liv kring Rickard Jomshofs tweet.

- Varför ska han inte få kritisera islam? Det finns ju uppenbarligen ett hot från den muslimska världen. Men man måste ta debatten med honom. Om inte akademien, eller för den delen media, kan ta en ordbatt med provokatörer så har vi naturligtvis ett problem.

Så varför görs det inte?

- Det kan bero på att nivån upplevs som uselt låg. Men det kan också böttna i en känsla av att man inte "bör" yttra sig - en rädsla för begreppen, för samtalet. Detta "bör" är villkorat av ett samhällsklimat, koder, politisk hänsyn, trender och mode. När det gäller SD har det länge funnits en beröringsskräck. Att inte ställa Jomshof mot väggen betyder i förlängningen att hans ord klingar högre i debatten.

»Att inte ställa Jomshof mot väggen betyder i förlängningen att hans ord klingar högre i debatten.«

Daniel Andersson

Det är dem som folk minns och som sedan återanvänds i sociala medier. Jag tror SD är den stora vinnaren i det här. De skildrar kanske en verklighet som akademiker inte lever i.

- Risken är också att folk blir uppgivna av alla pseudodebatter. Om det är viktigare vem som säger en sak än vad som faktiskt sägs stryps all möjlighet till dialog. Det är precis det som Simon Ekström beskriver i boken *Hedersmorden och orden*. Den debatt som blossade upp efter hedersmorden på tre unga kvinnor kom mer att handla om själva debattörernas positioner än om den fasanfulla verkligheten där tre unga kvinnor miste livet. Så vi måste se till att ta debatten om verkligheten.

Text: **Lars Nicklason**

Foto: **Shutterstock, SVT**

➔ **Fakta:** Vad är demokrati?

Demokrati betyder ungefär folkstyre eller folkmakt. En grundtanke med demokrati är att den som är medborgare eller bor i ett land ska ha möjlighet att vara med och tycka till om hur landet ska styras, till exempel genom regelbundna val. En annan demokratisk grundtanke är att alla människor är lika mycket värda och ska ha samma rättigheter. I en demokrati ska man få tänka och tycka vad man vill och ha möjlighet att uttrycka sina åsikter öppet i tal eller skrift.

Källa: Riksdagen.se.

Samverkan en nyckel till god hälsa

Moderna masterprogram och forskarutbildningar inom folkhälsovetenskap, det är målet för den samverkan som Göteborgs universitet har med lärosäten i Georgien och Ukraina sedan 2017.

Under två veckor i juni var representanter från universitet i de båda länderna i Göteborg för att lära sig mer om folkhälsoarbete här.

– **FOLKHÄLSA ÄR ETT** komplext område som inte bara handlar om hälsovård utan även om det övriga samhället. Under vår vistelse i Göteborg har vi bland annat besökt Sahlgrenska Universitetssjukhuset och Opalatorgets familjecentral och jag är väldigt imponerad över hur olika aktörer samverkar för att medverka till god hälsa hos befolkningen.

Det förklarade professor Tetiana Gruzjeva, prefekt vid institutionen för socialmedicin och folkhälsa vid Bogomolets nationella medicinska universitet (NMU) i Kyiv. Tillsammans med fem ukrainska kollegor och fem kollegor från universitetet Ivane Javakhsishvili i Tbilisi (TSU) medverkade hon vid ett träningsprogram den 12-23 juni. Det innebar bland annat besök på olika avdelningar vid Sahlgrenska akademien, föreläsningar och diskussioner. De närvarade också vid en doktorsdisputation.

DET ÄR MAX PETZOLD, professor i biostatistik, som är initiativtagare till två av de tre Erasmusprogram som hittills fått finansiering. Det första slutfördes 2022, det andra avslutades i samband med besöket i juni och det tredje, där samverkan utvidgats till även

Under två veckor var representanter för universitet i Ukraina och Georgien på besök vid GU för att utbyta erfarenheter om folkhälsa.

Armenien och Moldavien, har just startat, förklarar han.

– De länder vi samarbetar med har stora erfarenheter av exempelvis tuberkulos och andra smittsamma sjukdomar, vilket vi i Sverige kan lära oss av. I gengäld får de kunskap om det helhetstänkande som finns här, där även psykisk hälsa och sociala faktorer ingår i folkhälsoforskningen. Målet med träningen är praktisk nytta för samtliga parter när det gäller att skapa bättre och modernare master- och forskarutbildningar inom folkhälsa. Men det handlar också om det livslånga lärandet, så att vårdpersonal kan få upprepade möjligheter till vidareutbildning.

– Utbytet har bland annat lett till att NMU startat ett masterprogram i folkhälsa och

också planerar en forskarutbildning, berättade **Tetiana Gruzjeva**.

– **UKRAINA HAR DELVIS** samma hälsoproblem som Sverige, som diabetes, cancer och hjärt-kärlsjukdomar, men

delvis andra utmaningar.

För 10-15 år sedan rökte hela 60 procent av befolkningen, idag är vi nere i 39 procent. En orsak till minskningen är förbudet att sälja tobaksvaror till personer under 18 år, en annan upplysningskampanjer i skolan som ofta görs av unga studenter som kanske har lättare att prata med skolelever. Ett annat väldigt hälsoproblem är den höga alkoholkonsumtionen.

Nino Chikhladze, professor i medicin vid TSU, berättade att lärosätets

medicinska fakultet sedan 2021 har en internationell rådgivande nämnd, där bland andra Max Petzold ingår. Syftet är att höja kvaliteten på forskning och utbildning i hela Georgien.

– **ERASMUS-SAMARBETET** har bland annat lett till en uppdatering av forskarprogrammet i folkhälsa och epidemiologi samt att nya kurser och forskarprogram inom folkhälsa startat, både vid TSU och vid det statliga

universitetet Ilia i Tbilisi. Den här typen av samverkan innebär en fantastisk möjlighet för de deltagande lärosätena att dela kunskap, erfarenhet och bästa praxis inom folkhälsa. Men eftersom god hälsa är viktigt för alla människor, oavsett var de bor, hoppas jag att denna samverkan genom det goda exemplet leder till bättre utbildningar och praktik i hela världen.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

➔ **Fakta:** Det EU-finansierade Erasmus+ International Credit Mobility är en satsning på samverkan med länder även utanför EU/ESS. Max Petzold medverkar i tre sådana program, varav de två första i samverkan med Ukraina och Georgien, medan det tredje dessutom innebär samarbete med Moldavien och Armenien. Syftet är att stärka grund- och forskarutbildning inom folkhälsovetenskap. Projekten finns vid School of Public Health and Community Medicine (SPHCM), institutionen för medicin.

Biostatistikern tar plats i högsta ledning

Vid halvårsskiftet lämnade Max Petzold sina uppdrag som föreståndare för SND samt som avdelningschef för Samhällsmedicin och folkhälsa vid institutionen för medicin. Istället blir han en av GU:s tre vicerectorer där digitalisering, säkerhet och samverkan hör till de frågor han särskilt vill fokusera på.

Men några egna engagemang inom forskning och samverkan hoppas han också hinna med.

I SLUTET AV JUNI fick Max Petzold ett glatt besked: Ytterligare ett Erasmusprogram i folkhälsovetenskap har beviljats EU-anslag. De två tidigare Erasmusprojekt som han medverkat i innebar samarbete med lärare, forskare och doktorander från Ukraina och Georgien. Nu utvidgas samverkan till att också omfatta Armenien och Moldavien.

Jag har jobbat i Afrika, Asien och Sydamerika, vilket varit otroligt givande. Men vissa delar av världen, exempelvis Östeuropa och Mellanöstern, är både forskare och studenter ganska okunniga om. Det kan ju kännas viktigare att engagera sig för låginkomstländernas väldiga behov. Men även medelinkomstländerna behöver stöd och samverkan. Dessutom finns gott om svenskar med ursprung i slavisk- eller arabisktalande kulturer, vars kunskaper skulle kunna användas vid olika sorters samverkan.

Max Petzold är professor i biostatistik men har dessutom studerat bland annat nationalekonomi. De senaste åtta åren har han varit föreståndare för Svensk nationell datatjänst

(SND). Verksamheten har under hans ledning utvecklats till en nationell service- och expertorganisation som, i samverkan med de flesta av landets lärosäten, jobbar med långsiktigt bevarande av forskningsdata inom alla discipliner. Sedan 2018 leds SND av ett konsortium av nio lärosäten där GU är värduniversitet.

Den 1 juli lämnade Max Petzold detta uppdrag för att bli en av GU:s tre vicerectorer.

För de flesta innebär den här typen av roll att man ökar sitt nationella och internationella arbete. Vad gäller forskningsdata innebär det snarare att jag kommer att arbeta mer lokalt här i Göteborg än tidigare. Jag känner mig mycket hedrad över förtroendet och tror att mina många nätverk och kontakter ute i landet och internationellt kan vara till nytta nu när jag blir vicerector.

Det område han ska verka inom, digitalisering och nyttiggörande, skiljer sig något från hans företrädares, Torbjörn Lundh, som tidigare var vicerector för samverkan och nyttiggörande. Uppdraget handlar bland annat om öppen vetenskap, just det som Max Petzold arbetat med på SND.

– **DET MESTA VI** publicerar idag är öppet tillgängligt i vetenskapliga tidskrifter. Men också den data som ligger bakom ett resultat behöver vara åtkomlig i organiserade system, dels för återanvändning, dels för att öka transparensen i forskningen. Där brister lärosätena dock rejält och många forskare är också tveksamma inför tanken att dela forskningsdata med andra. Att dela data i organiserad form är

»Vad gäller forskningsdata innebär det snarare att jag kommer att arbeta mer lokalt här i Göteborg än tidigare. Jag känner mig mycket hedrad över förtroendet och tror att mina många nätverk och kontakter ute i landet och internationellt kan vara till nytta nu när jag blir vicerector.«

Max Petzold

dock inget nytt, utan är sedan lång tid tvärtom en självklarhet exempelvis inom meteorologi och arkeologi. Som statlig myndighet är vi också skyldiga att tillgängliggöra våra material och det är därför extra viktigt att vi ger forskarna möjlighet att hantera sina data, inklusive skyddsvärda sådana, på ett säkert och korrekt sätt.

ÖPPEN VETENSKAP ÄR numera ett krav från både EU, tidskrifter och olika finansörer, påpekar Max Petzold.

Men att dela med sig borde också vara meriterande. Den som exempelvis byggt upp ett dataset som kanske använts av 200 forskare har ju lämnat ett viktigt bidrag till forskningen. Det borde beaktas vid tilldelning av tjänster och vid utdelning av forskningsanslag.

Idag lagrar många forskare sitt material på egna datorer. Att data och analyser finns spridda på en massa olika ställen innebär en hel del risker, påpekar Max Petzold.

– **DATORERNA KAN JU** bli hackade, stulna, gå sönder eller råka ut för något annat som leder till att forskningsdata får en okontrollerad spridning eller går förlorad. I höst införs därför successivt en ny IT-tjänst som bland annat innebär att huvuddelen av all forskningsdata kan lagras på centrala servrar. Forskargrupperna får sedan tillgång till materialet via fjärrskrivbord; de kan arbeta precis som tidigare, den centrala lagringen är ingenting forskarna ska behöva tänka på. De nya systemen kommer att fungera för de allra flesta behov inklusive skyddsvärda data, även om det fortfarande kommer att finnas

forskning som kräver speciallösningar.

Just säkerhet har debatterats flitigt i högskolevärlden på senare tid. Det handlar inte bara om datasäkerhet utan även om huruvida vi kan samarbeta med diktaturer utan att ge intryck av att legitimera olika sorters förtryck, påpekar Max Petzold.

– DISKUSSIONEN HAR inga självklara svar och måste ständigt föras. Själv menar jag att samarbete kring forskning och utbildning, även med odemokratiska länder, är viktigt. Bland annat kan vi bidra genom att visa hur demokrati fungerar i praktiken. Alla samarbeten måste dock vara väl genomtänkta och avvägda. Vid Avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa, där jag har kvar några engagemang, kommer vi exempelvis att satsa på ökad kunskap om mänskliga rättigheter. Det handlar dels om en kurs för alla doktorander, dels

om utbildningsdagar för hela personalen.

Samverkan är ytterligare ett ansvarsområde för den nye vicerektorn.

– Min uppgift är inte att tala om för andra vad de ska hålla på med utan istället att vara en möjliggörare, fånga upp redan etablerade samarbeten och kanske fungera som katalysator. Det blir också mitt ansvar att ta tag i de hinder som finns för samverkan.

En dag i veckan hoppas Max Petzold kunna ägna åt egen forskning: hälsan hos IVF-barn samt tandlossning och tandimplantat. Självklart vill han också hinna engagera sig i det nya Erasmusprogrammet.

– Rollen som vicerektor är förstås krävande men jag tror att det är viktigt att ha kvar ett ben i själva verksamheten också.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Max Petzold är professor i biostatistik men har också bland annat studerat nationalekonomi.

➔ Max Petzold

Aktuell: Sedan den 1 juli vicerektor för digitalisering och nyttiggörande. Lämnar sitt uppdrag som föreståndare för Svensk nationell datatjänst (SND) samt som avdelningschef för Samhällsmedicin och folkhälsa (School of Public Health and Community Medicine) vid institutionen för medicin.

Bor: Grimmered.

Familj: Tre barn, varav två läser vid Lunds universitet.

Övrigt: Professor i biostatistik. Forskar om hälsa hos IVF-barn samt kring tandlossning och tandimplantat. Initiativtagare till två Erasmusprojekt inom folkhälsovetenskap i Ukraina och Georgien samt ett tredje som även omfattar Armenien och Moldavien.

Intressen: Internationell politik, paddling, skidåkning och dykning.

Elisabeth Wagersten med adepterna Lara Khateb, Inna Olsson och Hiba Ismail.

En vän vid universitetet

Hur kan man aktivt främja breddad rekrytering och inkludering i högre utbildning?

Ett exempel är **Universitetsvän** där nyanlända matchas ihop med studenter och doktorander vid GU.

– **DET HANDLAR OM** ett ömsesidigt lärande som också ska vara roligt och utvecklande, förklarar Catherine Gillo Nilsson vid Utbildningsenheten.

Metoden bygger på beprövad erfarenhet och forskning inom bland annat peer support/peer helping-området. Under gemensamma träffar har deltagarna – mentorer och adepter – fått kunskap om vägar till universitetsstudier, samt nya färdigheter i interkulturell kommunikation, konsten att ställa frågor, sätta mål, klargöra egna värderingar, problemlösning och beslutsfattande. Det handlar alltså om kunskaper som är av betydelse i många sammanhang, inte bara i projektet *Universitetsvän*.

– Ytterligare ett syfte med *Universitetsvän* är att de som är nya i Sverige ska få en kontaktyta mot universitetet

genom universitetsstudenter och oss som jobbar här. Många adepter har inte någon naturlig kontakt med högre utbildning i Sverige så detta relationsbyggande är viktigt, berättar Catherine Gillo Nilsson.

Vad tycker då de medverkande? Studenten Philip Magnusson berättar att han och några deltagare träffats på egen hand.

– Vi har bland annat varit på min fakultet, druckit kaffe och tittat runt i lokalerna. Då visade jag även hur några kurser är utformade på Canvas, hur man hittar kurser på universitetets hemsida och hur man söker utbildningar på antagning.se. Vid ett annat tillfälle tog vi en promenad i stan och pratade om allt möjligt.

PHILIP MAGNUSSON menar att han själv lärt sig en hel del från sin medverkan i *Universitetsvän*.

– Jag har exempelvis fått veta mer om hur universitetsstudier fungerar i andra länder, hur det är att komma som ny till Sverige och hur vägen till högre studier kan se ut då. Vi har även tagit del

av varandras erfarenheter på andra områden, som att söka arbete och gå på intervjuer. Man får även med sig lite praktisk kunskap kring exempelvis samtalsmetodik och att sätta upp mål. Det har helt enkelt varit en givande erfarenhet som andra borde ta chansen att testa på i framtiden.

STUDENTEN Elisabeth Wagersten berättar att hennes adepter framför allt ville utveckla sitt språk, främst muntligt.

– Så mycket har varit att bara prata! Jag har även gett tips inför universitetsstudier och rekommenderat appar för språk och stavning. Jag har också lärt mig mycket från mina adepter om hur det är att komma från ett annat land och vilja studera i Sverige.

Emma Karlander är samordnare på Utbildningsenheten. Hon menar att de gemensamma träffarna gett tid för djupare samtal och en bättre inblick i de nyanländas bakgrund, nuläge och tankar om framtiden.

– Jag har också fått många fina minnen, allt från första träffen mellan mentorerna

och adepter som präglades av både nervositet och förväntan, till samtalen med adepter efter studiebesöken då ett nyfunnet ämne eller intresse väckts. Att få vara en liten pusselbit i deras resa till universitetsstudier är sådant som gör mig glad!

Trots stora utmaningar kring framtid och olika förutsättningar är de nyanlända adepter fulla av optimism och glädje, förklarar Catherine Gillo Nilsson.

– De stora förändringar i livsvillkor och situationer som deltagarna varit med om vänder de till något positivt genom att utnyttja möjligheterna till utveckling. Att möta så inspirerade individer är en ära och verkligen motiverande!

Text och bild: **Malin Tengblad**

➔ **Fakta:** Universitetsvän är ett mentorprogram där nyanlända matchas ihop med studenter och doktorander som startade våren 2017.

Programmet innehåller tre gruppträffar, studiebesök på fakulteter samt självständiga möten mellan mentor och adept.

Foto: Jennie Corneskov

Samhällsvetenskapliga biblioteket åter öppet

● **Nu har Samhällsvetenskapliga biblioteket** på Vasagatan 2 åter öppet, efter att ha varit stängt sedan slutet av 2021. Samhällsvetenskapliga biblioteket på Föreningsgatan 20 kommer dock att ha fortsatt verksamhet.

Följande gäller:

Vasagatan: Öppet vardagar 10:00–16:00.

Här finns studieplatser, tyst läsesal, grupprum, vägledning och stöd i digitala sam-

lingar och tjänster, tillgång till mikrofilmer.

Föreningsgatan: Öppet vardagar 8.00–20.00 samt lördagar 10:00–16:00.

Här finns studieplatser, tyst läsesal, grupprum, resursrum, kursböcker, boksamlingar och tidskrifter för Samhällsvetenskapliga fakulteten, biblioteksvägledning i digitala och fysiska samlingar och tjänster samt utskrift och kopiering

● **Är namnet på en** utställning på Göteborgs naturhistoriska museum som både innehåller arkivbilder och nyproducerat material. Utställningen belyser fotografiets roll i gränslandet mellan naturvetenskap och amatörens passion för naturen. Fotografiet har använts för observation, analys, kategorisering, bevaring, skydd och förmedling. I bilderna möter vi allt från den lilla insekten

med demonstrativt utbredda vingar till en klumpfisk hittad utanför Västskusten och geologiska formationer av gnejs och kisel. Utställningen är kurerad av Stefan Jensen på HDK och Louise Wolthers på Hasselbladstiftelsen. Kopplat till utställningen finns också en utställning med fåglar, skapade av barn från olika västsvenska skolor. Båda utställningarna pågår till den 8 januari.

Ny styrmodell för IT

● **Rektor fattade i juni** beslut om en ny styrmodell för digitalisering och IT.

Den nya modellen består av en digitaliseringsportfölj indelad i tre verksamhetsområden: utbildning, forskning och verksamhetsstöd. Utbildningsnämnd, forskningsnämnd och kanslichefsgrupp fungerar som centrala beredningsorgan och modellen är därmed integrerad med existerande ansvarsroller och beslutsforum.

Målet med den utvecklade styrmodellen är att stärka den strategiska dialogen och särskilt det universitetsgemensamma beslutsfattandet kring digitalisering, samt föra frågorna närmare kärnverksamheterna. Det ligger också i linje med den nya styr- och finansieringsmodell för Gemensamma förvaltningen som rektor nyligen beslutat om.

Utredningar på gång

● **I februari beslutade**

Chalmers att lämna Lindholmen senast 2029. Det innebär att GU:s samarbetsformer med Chalmers kommer att förändras. Tidigare rektor Eva Wiberg har därför beslutat om en utredning om hur en framtida ändamålsenlig organisering av IT-fakulteten kan se ut. Utredare är tidigare universitetsdirektör Jörgen Tholin.

Eva Wiberg har också beslutat om en utredning av de marina infrastrukturerna, alltså fältstationerna Kristineberg, Tjärnö samt forskningsfartyget Skagerak.

Utredningen ska göras av en extern utredare.

Båda rapporterna ska vara klara senast 31 december 2023.

CITATET

”Det är slöseri med den universitetsanställdes begränsade forskningstid och med de skattepengar ni säger er värna. Vad värre är, det skadar global utveckling, svensk forsknings anseende internationellt och tilliten mellan den svenska universitetsvärlden och regeringen”,

skriver **Ida Östenberg** i Dagens Nyheter den 3 juli om stoppad finansiering av utvecklingsforskning.

Doktor Felix Neuberghs stiftelse

● **Iedigförklarar medel** för år 2024 vilka ska främja:

- 1) I Sverige boende barns eller ungdoms vård och uppfostran.
- 2) I Sverige boende ungdoms utbildning vid högskola, universitet eller liknande officiell anstalt.
- 3) Vård och hjälp till i Sverige boende behövande ålderstigna, sjuka eller handikappade.
- 4) Klinisk medicinsk vetenskaplig forskning som bedrivs i den västsvenska regionen och vars huvudsakliga syfte ska vara att förbättra den åldrande människans fysiska livskvalitet.

Mer information: www.felixneubergh.se eller skicka ett frankerat och adresserat svarskuvert till: Doktor Felix Neuberghs stiftelse, Erik Dahlbergsgatan 11 B, 411 26 Göteborg.

Med säl i siktet

Från båtplatsen på Nordön nära Marstrand seglar Karin Hårding ut mot Älgöfjorden och njuter av kobbar och hav. Just denna regntunga augustidag syns inga sälar till, istället upptäcker hon ejder, häger och sensommarblommande styvmorsviol och baldersbrå.

Hon är professor i ekologisk zoologi och seglat har hon alltid gjort.

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

Populationsdynamik handlar om att undersöka hur vilda arter berörs av olika miljöfaktorer. Det kan vara naturliga variationer, exempelvis när det gäller tillgång på mat, men också mänsklig påverkan, som utsläpp av miljögifter. Karin Hårdings studieobjekt är knubbsälen, som tillsammans med gråsäl och vikare utgör de tre sälarter som finns vid svenska vatten.

- I början av 1900-talet fanns gott om säl av alla sorterna vid våra kuster. Alltför hård jakt, skottpengar och miljögifter gjorde dock att sälarna blev alltmer sällsynta. På 1970-talet påbörjade biologen Tero Härkönen en omfattande studie på Tjärnö som visade att knubbsälen nästan var utrotad. Dessutom fann man att en stor del av Östersjöns sälar var sterila på grund av miljögifter. 1974 blev det därför förbjudet att jaga säl och beståndet började återhämta sig.

Men så kom den förfärliga våren 1988 då döda knubbsälar hittades på Anholt och västkustens stränder snart fylldes av ruttnande djur.

- Orsaken visade sig vara ett tidigare okänt morbillivirus som är släkt med valpsjuka och mässling. Tusentals knubbsälar dog under sommaren. Säl döden blev uppmärksammas över hela världen och internationella medier kom hit. Ganska snart

drog sig sjukdomen dock tillbaka och sälarna började öka i antal igen. Tyvärr återkom det förfärliga viruset 2002 med ytterligare tusentals döda djur.

Vintern 2009-2010 var Karin Hårding med på en Antarktisexpedition med isbrytaren Oden. Expeditionen hade flera syften, men ett var att undersöka smittodynamik hos antarktiska sälar.

- **Bland annat tog vi** blod-, bakterie- och virusprov på ross-, weddell- och krabbätarsälar för att ta reda på hur de klarar valpsjukan, som förts till kontinenten av slädhundar på 1950-talet. Det visade sig att sälarna utvecklat antikroppar och att dödligheten därför inte var så hög.

Antarktis är sälarnas paradiset, förklarar Karin Hårding.

- Där finns flera miljoner sälar och eftersom de aldrig blivit jagade är de helt orädda och kommer fram och hälsar. Kanske uppfattar de oss människor som någon sorts underliga pingviner?

Knubbsälshonor blir könsmogna vid cirka fyra års ålder, hannar några år senare. De flesta honor blir inte mer än drygt tio år i vilt tillstånd, berättar Karin Hårding.

- Därför blev jag både förvånad och glad när jag och min forskargrupp för en tid sedan var ute på

Koster och inventerade. På de högupplösta foton vi tog syntes en säl med en siffra på skuldran. När jag tittade efter såg jag talet 15. Vi började bläddra i gamla pärmar med data från våra tidiga frysmärkningsstudier. Sälén visade sig vara en som jag själv varit med och märkt redan 1992 - och som nu var hela 33 år gammal!

När sälarna höll på att dö ut i mitten av 1900-talet handlade det om överdriven jakt samt om miljögifter. Idag ser hoten annorlunda ut.

- I norra Skagerak sker ett kraftigt överfiske med trålare som lett till kollapsade bestånd av både torsk och sill. Men knubbsäl är opportunist; de äter den fisk som finns, vilket numera ofta innebär glyskolja, vitlinglyra och tobis, som vi människor ratar. Dessa arter är dock energifattigare än torsk och sill, och ofta dessutom mindre, vilket gör att knubbsälarna måste ägna alltmer tid åt att hitta mat. Det påverkar både tillväxten och reproduktionen; de sälär vi hittar idag är mindre än för några år sedan och oroande få kutar föds.

Det tar lång tid för en stressad sälpopulation att återhämta sig. En hona får bara en kut om året, och ibland inte ens det, förklarar Karin Hårding.

- Sälär har så kallad försenad implantation. Det →

- innebär att djuren kan para sig en viss period men spara det befruktade ägget till en annan period. Sälär är på så sätt naturligt anpassade för att kunna hoppa över en dräktighet när fisken minskar. Men självklart är det bekymmersamt om det är ont om fisk flera år i rad.

Innan rönen om avtagande tillväxt kommit fram hade Naturvårdsverket, efter nästan 50 år, gett tillstånd till licensjakt på de tre skandinaviska sälarterna, eftersom de då hade ökat under en längre tid. Ett annat skäl var att många yrkesfiskare ansåg att sälarna konkurrerar om matfisken. I ett yttrande från Göteborgs universitet framför bland andra Karin Hårding kritik mot jakten.

- Att knubbsälen riskerar svält beror inte på att de är för många utan på att det finns för lite mat oberoende av sälarnas antal. Det är också långt ifrån klarlagt att jakt på knubbsäl skulle hjälpa de överfiskade fiskbestånden att återhämta sig. Genom att äta fisk på 7-20 centimeter minskar knubbsälen konkurrensen bland småfisk vilket fiskeribiologerna funnit snarare gynnar än skadar återväxten av större fiskar; sälens roll i ekosystemet kompletterar den funktion som de stora fiskar, som nu knappt längre finns, tidigare haft när det gäller att vidmakthålla friska fiskbestånd. Friska bestånd kan vi få tillbaka om vi drastiskt minskar trålfisket och låter stor fisk åter finnas i haven!

Knubbsälär håller sig mest runt sina kobbar, men kan vid enstaka utflykter simma långa sträckor på jakt efter mat, från Koster långt ner i Kattegatt och upp igen.

- Men under kutningstiden återvänder de till sin födelseplats. Det innebär att de djur som finns på Koster, Hallands Väderö eller Anholt tillhör olika genetiska bestånd; skjuter man för många djur på en plats kan man utplåna en hel koloni.

Sedan 1970-talet gör Naturhistoriska riksmuseet årliga sälräkningar med hjälp av små flygplan, vilket gett en lång tidsserie över den totala populationens storlek. Dessutom gör sälforskarna mer detaljerade studier i fält av sälkutarnas antal och överlevnad. Förr handlade det om att klättra och smyga på kobbar och skär och observera med kikare. Idag sker övervakningen mycket effektivare med hjälp av drönare, enligt en metod utvecklad av Karin Hårding och kollegan Eduardo Infantes.

- Vi kan både räkna och väga djuren automatiskt från systematiskt tagna fotografier som överlappar varandra i en mosaik.

Nu utvecklar Daire Carroll, en ung forskare i projektet, metoden ytterligare.

- Istället för att frysmärka djuren, som vi gjorde förr, kan vi identifiera dem genom att ta bilder. Prickmönstret på sälarnas päls är nämligen unikt för varje djur, ungefär som fingeravtryck. Denna metod kommer att ge en unik inblick i knubbsälarnas migrationer, livslängd och hur ofta de får ungar. Med dagens teknik har räkningen både blivit enklare och mer exakt och vi behöver heller inte gå iland och riskera att störa djuren. Just när det gäller knubbsäl och deras diet finns dessutom data från Tero Härködens undersökningar på 1970-talet, vilket innebär ett väldigt fint historiskt jämförelsematerial.

Allmänhetens intresse för sälär är stort. Ett sätt att ta vara på engagemanget är genom projektet Sälfie-ID, som GU:s sälforskare, med Daire Carroll i spetsen, har startat.

- Det är ett medborgarforskningsprojekt som uppmantrar människor att skicka in foton på sälär de får syn på i naturen. På så sätt bidrar de till forskning om bland annat sälars livslängd och rörelsemönster.

Trots drönarna ger sig Karin Hårding fortfarande gärna ut med båten och spanar efter sälär och andra djur.

- Jag är uppvuxen i Örnsköldsvik och istället för sommarstuga hade familjen en segelbåt. Min syster och jag hade dessutom en optimistjolle som vi gav oss iväg på upptäcktsfärd med. Så naturintresserad har jag alltid varit även om jag egentligen ville bli botaniker. Det var under en orienteringskurs på Tjärnö efter gymnasiet som jag började intressera mig för den västra sidan av vår kust. Det fördjupades när jag som biologistudent började hjälpa till att söka material under säldöden 1988, och senare fick ett sommarjobb där som innebar sälinventering, vilket jag alltså fortsatt med. Men jag hade nog kunnat ägna mig åt vilken organism som helst, allt i naturen ingår ju i ett komplext, intressant samspel.

Karin Hårding använder sin lilla segelbåt också för kappsegling, ofta i vattnen utanför Nordön.

- Nu ska vi snart ta upp båten och spola den för att få bort all påväxt, sedan ska den ner i sjön igen i ytterligare några veckor för kappsegling på tisdagskvällar och helger. Att ha en båt med brygga öppnar ett fantastiskt fönster mot havet och nya upplevelser! Som att ta båten till en öde ö, grilla på stranden och sedan uppleva mareld och månsken. Eller ge en kollega en snabbkurs i segling. Eller helt enkelt bara åka ut för att en kort stund få njuta av tystnaden och stillheten på sjön.

A portrait of Karin Hårding, a woman with grey hair, wearing a dark jacket over a green sweater and a red shirt. She is holding binoculars in her hands. The background is a blurred outdoor setting.

KARIN HÅRDING

Jobbar som: Professor i ekologisk zoologi.

Bor: I Kärna, Kungälv kommun, vid Natura 2000-området Nordre älvs estuarium.

Familj: Make, tre barn, en katt och en hundvalp av rasen border collie.

Övriga intressen: Kappsegling och svampplockning, gärna i fin gammelskog.

Önskar samarbete om arbetslivet

Centrum för forskning om arbete och sysselsättning är känt långt utanför Västra Götalandsregionen, framför allt för sina brännande aktuella seminarier. Nyligen blev centrumet också involverat i ett sexårigt forskningsprogram.

Den fortsatta finansieringen är dock oviss. Nu står förhoppningen till ett ökat samarbete inom regionen.

Centrumets engelska namn, Work and Employment Research Centre, har gett upphov till den behändiga akronymen WE, berättar Maria Norbäck som våren 2020 efterträdde Bengt Furåker som föreståndare.

- Det är lite roligt att säga att WE arrangerar konferenser och stöder forskningssamarbete över disciplin- och fakultetsgränser. Det som WE är mest känt för är dock seminarierna. Man kan säga att WE skapat en betydelsefull scen för västsvensk forskning kring arbete och arbetsliv som på senare år blivit nationell, eller till och med internationell. I pandemins efterföljd är nämligen större delen av seminarierna digitala vilket gör att vi har deltagare från hela Norden. Men fysiska möten, där forskare och praktiker träffas över en kopp kaffe, har förstås också ett värde, så dem vill vi inte sluta med.

Seminarierna presenterar riktig forskning, alltså inte tillrättalagd populärvetenskap, betonar vice föreståndare Thomas Berglund.

- Under två fullmatade timmar ger tre forskare sina olika perspektiv på en brännande fråga. Eftersom seminarierna är öppna för alla intresserade är publiken

väldigt blandad, där finns både forskarkollegor och praktiker från en mängd olika yrkesområden. Att seminarierna är så uppskattade beror bland annat på att WE är bra på att fånga upp sådant som är aktuellt just nu. Det kan handla om minimilöner, grön omställning, kompetensförsörjning, arbetsmiljö i äldreomsorgen, droger och alkohol. De senaste seminarierna handlade exempelvis om digitaliseringens påverkan på olika yrkesgrupper och om jämställdhet inom välfärdsyrken. Enligt en nyligen genomförd utvärdering lockade serien under åren 2020-2022 nästan 4 000 åhörare, och då ingår inte de som i efterhand tagit del av inspelningarna.

Inom vissa arbetsgivarorganisationer, fackföreningar, kommuner och på andra arbetsplatser ses seminarierna som en del

»Att seminarierna är så uppskattade beror bland annat på att WE är bra på att fånga upp sådant som är aktuellt just nu.«

THOMAS BERGLUND

Thomas Berglund och Maria Norbäck vill gärna samarbeta med fler lärosäten och andra aktörer.

av medarbetarnas kompetensutveckling. Det händer att en hel avdelning anmäler sig för att få inspiration, berättar Maria Norbäck.

– **Men WE gör mycket** annat också, exempelvis stöder forskning om arbetslivet. Bland annat har vi haft ett antal planeringsbidrag med tillhörande seminarier för forskare som vill söka medel för större projekt. De var tidigare enbart till för GU-medarbetare men riktar sig nu till hela regionen. Vi arrangerar också konferenser. Dessutom samarbetar vi med näringslivet, offentlig sektor och andra lärosäten, bland annat i ett nätverk med doktorander och näringslivsforskare ute i regionen.

WE startade 2012 och drevs de första

sex åren med centrala medel från GU. Därefter har Handelshögskolan, institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Chalmers och Göteborgs centrum för hållbar utveckling (GMV) stått för finansieringen, tillsammans med ett stort bidrag från Västra Götalandsregionen.

Organisatoriskt ligger WE vid GMV. Den verksamheten håller som bäst på att genomgå en stor förändring: Från och med nästa år blir GMV en del av en västsvensk arena för hållbar utveckling. Det innebär i första vändan ett konsortium mellan GU, Chalmers, Högskolan Väst och Västra Götalandsregionen, men också ett samarbete med högskolorna i Borås, Skövde och Jönköping, förklarar Thomas Berglund.

– Vi hoppas att det nya samarbetet innebär att den sociala aspekten av hållbarhet blir ännu mer tydlig. Men vi hoppas också att en bredare samverkan med fler regionala högskolor dels kommer att stimulera arbetslivsforskningen ute i regionen, dels kommer att stärka stödet till WE.

De anslag som WE har just nu, främst från Västra Götalandsregionen, tar nämligen slut vid årsskiftet, berättar Maria Norbäck.

– Att WE blivit involverat i forskningsprogrammet *Arbetsmarknadsutmaningar av grön omställning i Västsverige* är förstås jätteroligt. Vi kommer bland annat att titta på vad omställningen till elektriska fordon kommer att innebära för arbetstillfällen och kompetensförsörjning. Vad händer exempelvis med dem som jobbar i bilverkstäder eller för underleverantörer när vi övergår till elbilar? Men vi vill inte att WE omvandlas till ett projekt-hotell. WE är ett centrum med en väl fungerande verksamhet, väl etablerade nätverk och ett engagemang för samverkan som vi genom åren utvecklat på ett både bra och billigt sätt. Det vill vi fortsätta med, men gärna i samverkan med fler lärosäten och andra aktörer.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

 Centrum för forskning om arbete och sysselsättning, (Work and Employment Research Centre, WE) är ett forskningscentrum vid Göteborgs centrum för hållbar utveckling (GMV), vid Göteborgs universitet och Chalmers, som startade sin verksamhet 2012. Syftet är att stödja forskning och sprida kunskap om hållbart arbete och sysselsättning. För finansieringen står Handelshögskolan, institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Chalmers, GMV, samt Västra Götalandsregionen.

Föreståndare är Maria Norbäck, docent i företagsekonomi, vice föreståndare är Thomas Berglund, professor i sociologi, och koordinatör är Sofia Hedström.

WE arrangerar bland annat seminarier, öppna för både forskare och praktiker.

Följande seminarier är planerade till hösten: Förändringar i yrkesstrukturen, arbetsorganisationer och möjligheter på den svenska arbetsmarknaden; Håller märket? Den svenska lönebildningsmodellen och dess konsekvenser; Lärare och studenters digitala arbete efter pandemin; Framtidens forskning om arbete och styrning inom vård och omsorg.

Mer information på: <https://we.gu.se/>.

Lärarassistenten som är en chatbot

Djuplodande seminarier och individanpassade muntliga tenor – finns det fortfarande plats för sådant i dagens pressade högskola? Ja, inom det nystartade masterprogrammet *Digitalt ledarskap* används en lärarassistent för att frigöra både tid och kraft för mer kvalificerad undervisning och examination.

Den hjälpsamma assistenten är en specialinstruerad chatbot.

Den nya AI-tekniken, där exempelvis en chatbot kan skriva en studentuppsats på några sekunder, innebär förstås stora pedagogiska utmaningar, påpekar Fredrik Svahn, docent i informatik och lärare på programmet *Digitalt ledarskap*.

– Utvecklingen har gått väldigt snabbt så det är inte så konstigt att lärosätena inte riktigt vet hur de ska agera. Men eftersom denna teknik nu finns tillgänglig ute i samhället kommer den snart att vara en naturlig del av arbetslivet. Att bara förbjuda måste därför vara fel. Istället, menar jag, är lärosätena skyldiga att

så snart som möjligt hjälpa studenterna att på bästa sätt lära sig behärska de nya verktygen.

För att göra det har Fredrik Svahn byggt en chatbot som studenterna på *Digitalt ledarskap* inte bara får, utan måste använda i hans kurs.

– Boten är byggd för att använda kurs-PM, kurslitteratur samt mina transkriberade föreläsningar. Med hjälp av denna ”lärarassistent” kan studenterna ställa frågor om olika termer eller tillämpningar. Vad betyder exempelvis det viktiga begreppet ”generativitet” inom digital innovation? Ja, fråga inte mig, fråga boten!

Assistenten kan också hjälpa studenterna att sammanfatta viktiga delar av kurslitteraturen eller ge feedback på en idé.

– **Med hjälp av** den transformations-teknik som ligger bakom chatboten kan olika texter också jämföras. Inför ett seminarium kan studenterna exempelvis ha gruppdiskussioner som spelas in och transkriberas till text. AI:n kan sedan kategorisera texterna efter innehåll och göra en grafisk illustration av de olika

»På så sätt kan vi genomföra individuella tentamina, samtidigt som vi får tid över för annat.«

FREDRIK SVAHN

åsiktskluster som kommer fram. På det efterföljande seminariet kan vi sedan diskutera de frågor som studenterna varit mest intresserade av eller där uppfattningarna skilt sig åt. Tidigare ägnade jag en massa kvällar åt att gå igenom och sammanfatta studenternas olika texter – det behöver jag inte nu, utan kan istället ägna kraft åt själva diskussionen.

Chatboten kan även hjälpa till med examination, förklarar Fredrik Svahn.

– Ta uppsatser som ett exempel. Idag har vi genomgångar med studenterna av hur ett arbete bör byggas och vilka

delar som ska ingå. Detta material skulle vi istället kunna använda i en bot som både ger en mall för uppsatsen, svarar på frågor och presenterar goda exempel.

Boten kan också vara ett alternativ till den quiz som ofta avslutar ett kursmoment.

– **Med hjälp av en chatbot** kan man skapa en mycket mer formativ examination som liknar den gamla muntan: AI:n får helt enkelt till uppgift att diskutera en fråga med studenten, där läraren bestämt hur AI:n ska förhålla sig till olika svar och vad som krävs för ett godkännande. Hela dialogen skickas sedan till läraren som sätter betyg. Eftersom dialogen finns sparad kan en missnöjd student också överklaga beslutet. På så sätt kan vi genomföra individuella tentamina, samtidigt som vi får tid över för annat.

Också inom forskning kan den nya tekniken få stor betydelse, påpekar Fredrik Svahn.

– Det som tar tid när man håller på med kvalitativ forskning är att sammanfatta, tolka och jämföra intervjuer, enkäter och annat material. Som tur är, är det ju just det som AI är bra på. Chatboten

kan också hjälpa till vid textskrivandet. Den kan exempelvis hitta en lämpligare formulering eller komma med förslag när man drabbas av en låsning.

Även om allt blir roligare med AI bör man inte blunda för de problem som tekniken kan medföra, påpekar Fredrik Svahn.

– Ett problem är att vi faktiskt inte riktigt vet hur de här stora språkmodellerna fungerar. De bygger på väldiga nätverk med flera miljarder neuroner och kan på så sätt jämföras med den mänskliga hjärnan: Vi kan röntga hjärnan och undersöka vad den består av, men vi hittar ingenstans en förklaring till hur det går till när vi tänker. På liknande sätt kan vi konstatera att språkmodellerna fungerar. Mekanismerna är enkla, men riktigt hur det går till vet vi faktiskt inte. Och då är det ofta svårt att hindra dem från att göra fel. Det handlar alltså om kraftfull teknik som vi måste lära oss hantera med omdöme.

Fredrik Svahn menar att chatbotar och annan AI-teknik kommer att få allt större betydelse i samhället, inte minst inom utbildning.

– Det gäller dock att skapa ett klimat där användandet av AI-verktyg ses som något positivt och inte uppfattas som fusk. För att det ska fungera måste lärare och studenter komma överens om hur och till vad tekniken får användas. Vi lärare på *Digitalt ledarskap* har därför ställt samman en policy som alla som medverkar i programmet måste följa. Om alla tar reglerna på allvar och om eventuella problem diskuteras öppet i en tillåtande miljö kan tekniken bli ett väldigt kraftigt verktyg för utveckling, både för studenterna och för lärarna.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Det nystartade internationella masterprogrammet *Digitalt ledarskap* (Digital leadership) vid institutionen för tillämpad IT, består av 12 delkurser samt ett examensarbete. Programmet förutsätter att både lärare och studenter använder ny AI-teknik, exempelvis chatbotar.

Utbildningsansvarig är Aleksandre Asatiani, docent i informatik.

Foto: Privat

Hanna Mac Innes

Sociala frågor på Zoom

Intresserad av sociala frågor utifrån ett internationellt perspektiv? Institutionen för socialt arbete arrangerar sedan början av september tisdagsseminarier på Zoom för alla som vill veta mer!

– **Under oktober kommer** seminarierna bland annat att handla om pakistanska kvinnors erfarenheter av att ta hand om funktionshindrade barn i Skottland: en intersektionell undersökning av moderskap, familjeliv, funktionshinder och statligt stöd (3/10). Ett annat seminarium handlar om kvaliteten på föräldra-barn och föräldrars och unga vuxnas anpassning under covid-19, en studie i 5 länder (10/10). Vi har också en undersökning av polska migrantföräldrars erfarenheter av barnuppföstran och hjälp-sökande i ett kulturellt mångfaldigt grannskap på Irland (17/10), berättar postdoktor Hanna Mac Innes, som är initiativtagare till serien.

Seminarierna består av 15 minuters föreläsning följt av 15 minuters diskussion. Föreläsare från hela världen medverkar. Tanken är att detta ska möjliggöra för fler att delta.

– I första hand vänder vi oss till akademiker och praktiker men alla intresserade är välkomna. Seminarierna är gratis och ingen föranmälan krävs. Det ska vara enkelt att ta del av forskningen!

Tid och plats: Varje tisdag klockan 16:00-16:30 via Zoom:
<https://gu-se.zoom.us/j/67876852901>.

Kontakt: Hanna Mac Innes:
hanna.macinnes@socwork.gu.se.

FISKFUSK

Illustration: Anders Eurén

Är Fredrik Jutfelt, professor i zoologisk fysiologi, en sur gammal gubbe? Det är åtminstone så han ibland presenterar sig. Orsaken är att han tagit på sig den inte särskilt tacksamma uppgiften att avslöja fusk.

– Att jaga forskningsfuskare är något jag snarare känner mig tvingad att göra än något jag valt själv. Men arbetet har gjort mig till en bättre forskare.

Förra året sökte Fredrik Jutfelt och hans forskargrupp efter lämpliga postdoktorer för ett utbyte. Bland toppkandidaterna fanns en tysk forskare som undersökt betydelsen av vattnets salthalt för fiskars tillväxt. Även en liten variation i salthalten har stor effekt, enligt de sju artiklar som fanns med i forskarens cv.

Resultaten var fantastiska – lite väl fantastiska, konstaterade Fredrik Jutfelt.

– Jag ägnade en månad åt att gå igenom de sju artiklarna och mycket riktigt, de innehöll både fusk, slarv och plagiat.

Jag gjorde en anmälan till forskarnas universitet och nu är flera utredningar på gång, varav en redan funnit bevis på fusk.

Första gången Fredrik Jutfelt upptäckte vetenskapligt fusk var 2016. Två forskare vid Uppsala universitet hade då skapat rubriker över hela världen med en artikel i *Science* som påstods visa att abborryngel föredrar mikroplast framför naturlig föda.

Men att något var skumt insåg Fredrik Jutfelt genast när han läste texten. Tillsammans med Uppsalaforskaren Josefin Sundin hade han nämligen själv varit på Gotland, där försöken gjorts, och sett att de varken varit omfattande eller lyckosamma. När han och Josefin gick igenom artikeln noggrannare hittade de den ena felaktigheten efter den andra.

Tillsammans med ytterligare fem forskare gjorde de en anmälan till Uppsala universitet, som påbörjade en undersökning, berättar Fredrik Jutfelt.

– Därmed hade vi gjort vårt, trodde jag, och kunde ägna oss åt annat. Men till vår förvåning friades forskarna från alla anklagelser! Utredarna hade knappt

gått igenom bevismaterialet utan verkade mest vilja lägga allt till handlingarna så snart som möjligt.

Ärendet lämnades som tur var även över till Centrala etikprövningsnämnden för ytterligare en undersökning. Här gjordes den motsatta bedömningen: Det fanns goda grunder för anklagelserna och de publicerade resultaten var fabricerade. *Science* drog tillbaka artikeln och rektor vid Uppsala universitet fastslog att forskarna gjort sig skyldiga till oredlighet. Hela ärendet hade tagit ett och ett halvt år.

Och där hade det kunnat sluta.

Men så började Fredrik Jutfelt med kollegor undersöka artiklar från 2009–2019 om hur havsförsurning påverkar fiskars beteende. Från att påverkan i början av den tidsperioden beskrivits som extremt stark verkade effekterna på senare år närmast ha försvunnit. Det stämde bättre med den forskning Fredrik Jutfelt med kollegor själv gjort. När de gick igenom olika biologiska faktorer som kunde förklara förändringen fann de ingenting.

Fakta/forskningsfusk:

Sedan 1 januari 2020 finns en lag om forskningsfusk med bestämmelser om forskares och forskningshuvudmäns ansvar för att forskning utförs i enlighet med god forsknings-sed. Forskningshuvudmannen är skyldig att överlämna misstankar om oredlighet i forskning till Nämnden för prövning av oredlighet i forskning.

Tidigare hanterade lärosätena själva misstänkt forskningsfusk.

<https://www.science.org/doi/10.1126/science.372.6542.560>

<https://www.science.org/doi/10.1126/science.355.6331.1254>

»Därmed hade vi gjort vårt, trodde vi...«

FREDRIK JUTFELT

- En besvärande omständighet var att en av de två huvudförfattarna bakom artiklarna om havsförurning, en meriterad professor vid James Cook University i Australien, också varit handledare för en av de forskare som publicerat den felaktiga studien om abborryngel. Den andra huvudförfattaren av artiklarna var professors tidigare doktorand, nu docent i USA. När mina kollegor och jag begärde utredningar av 23 artiklar som de författat, anklagades vi för att försöka göra karriär genom att förfölja de här forskarna. En omfattande utredning har nu funnit att forskaren i USA fabricerat data i flera artiklar. Två av artiklarna, varav en i *Science*, är nu tillbakadragna.

Att fuska och fabricera resultat är för de flesta forskare något helt otänkbart, som går emot vetenskapens själva idé.

Att fusk ändå förekommer kan ha flera orsaker, menar Fredrik Jutfelt.

- Pressen att publicera, meritera sig och dra in pengar har ökat på senare år. I vissa länder får forskarna dessutom väsentligt ökade resurser om de publicerar sig i en prestigetidskrift. Samtidigt är det ju gles mellan de stora genom-brotten, det mesta man gör är inte så fantastiskt. Då kan det vara lockande att ta en genväg.

För en universitetsledning är det förstås ganska olustigt att behöva erkänna fusk på det egna lärosätet. I exempelvis fallet med abborrenglen skyddade Uppsala universitet till början sina forskare. Och James Cook University valde att inte utreda den fuskanklagade professorn, berättar Fredrik Jutfelt.

- Lärosätena vill värna om sitt goda rykte och skyddar sina medarbetare och inkomster, särskilt om det är välkända forskare. De kan därför välja att se fusk som slarv, vilket i och för sig också är allvarligt. Inte heller tidskrifterna är så intresserade av att utreda eller dra tillbaka en artikel; att ha släppt igenom en fuskartikel kan förstås minska trovärdigheten.

I Sverige är det sedan 1 januari 2020 Nämnden för prövning av oredlighet i forskning som prövar anklagelser om fusk. Tidigare hade det enskilda lärosätet ansvaret att utreda misstankar om fusk och så är det fortfarande i många länder.

- En oberoende, effektiv organisation sparar dock både tid och pengar i det långa loppet. Men jag tror också att man behöver hålla igång en diskussion om hur man forskar på ett bra sätt. Olika vetenskaper är exempelvis olika robusta; inom ekologi är det svårt att göra om försök på samma sätt som inom exempelvis fysik eftersom exakt samma situation i naturen sällan uppstår.

Större basfinansiering, vilket skulle medföra mindre stress, kanske också skulle minska frestelsen att fuska, menar Fredrik Jutfelt.

- För om människor, på grund av forskares fusk eller slarv, förlorar respekten för vetenskap är det verkligen allvarligt. Vetenskap är ju trots allt det sätt vi människor har för att söka systematisk kunskap om världen. →

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

Gråzoner största faran

– Rent forskningsfusk är förstås väldigt allvarligt. Men det stora problemet är snarare gråzonen mellan ohederlighet och slarv. Det är både svårare att upptäcka och svårare att göra något åt.

Det säger Björn Hammarfelt som forskar om organisation och kommunikation av kunskap.

Peer review, där forskare granskar varandras artiklar, är det system som ska säkerställa att inget fusk, slarv eller manipulerande med data förekommer i vetenskapliga alster. Systemet är inte perfekt men det bästa vi har, förklarar Björn Hammarfelt, docent i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås.

– Det finns flera problem med peer review-systemet. Granskaren får exempelvis sällan betalt för sitt arbete, som förstås tar tid från annat, exempelvis att skriva egna artiklar, vilket är mer meriterande. Det gör att det i princip inte finns tid att gå igenom den data som

ligger bakom slutsatserna i artikeln, man får helt enkelt lita på att materialet tagits fram på ett hederligt sätt. Att de flesta forskare ändå ställer upp beror på att de anser att peer review ingår i jobbet; vill man få sina egna texter granskade är det rimligt att också granska andras.

Få forskare fuskar. Men precis som i övriga samhället finns även i forskarvärlden en och annan som slirar på sanningen, påpekar Björn Hammarfelt.

– Det handlar sällan om helt och hållet fabricerade resultat utan snarare om överdrivna eller vinklade tolkningar. Man kanske ger en mer positiv bild av en studie än vad materialet riktigt håller för eller låter bli att redovisa sådant som talar emot ens slutsats. Skälet kan vara att få in en artikel i *Science* eller *Nature* som helst publicerar banbrytande upptäckter, och sådana gör man ju inte så ofta.

Det finns olika förslag på hur fusk och slarv kan hanteras. Ett går ut på att

publicera artiklar utan peer review och istället låta läsarna helt öppet granska och kritisera texten.

– I ett sådant system finns dock risken att väldigt mycket dålig forskning publiceras, exempelvis medicinska råd som inte stämmer. Vilken tilltro till forskning kommer det att leda till?

Inom fysik och matematik är det vanligt att göra så kallade preprints av artiklar innan de granskas vetenskapligt. Kollegor kan på så sätt kommentera uträkningar och slutsatser innan en artikel skickas till en tidskrift. Och inom humaniora finns sedan gammalt traditionen med seminarier som ett sätt att granska och diskutera olika frågor, påpekar Björn Hammarfelt.

– Men att skriva vetenskapliga artiklar är fortfarande en central del av vetenskapen och något vi är noga med att lära ut till våra studenter. Att dessa håller hög kvalitet och går att lita på är därför ett grundläggande krav. Fusk och slarv är allvarligt i de enskilda fallet men också för att det minskar tilltron till vetenskaps-samhället i stort.

Malin Broberg installerad som rektor

Foto: Kristin Lidell

»Det är ingen slump att jag står här idag. Det beror på dem som gått före mig, i min familj, och i resten av samhället.« MALIN BROBERG

– **Det är ingen slump** att jag står här idag. Det beror på dem som gått före mig, i min familj, och i resten av samhället. Att bakgrund och förutsättningar spelar så stor roll för vilka som söker sig till högre utbildning är en av de stora

utmaningar som vi behöver adressera om universiteten ska behålla sin legitimitet och samhällsrelevans.

Det förklarade Malin Broberg, Göteborgs universitets tjugonde rektor, vid sitt installationstal den 15 september.

Installationen ägde rum i aulan i universitetets huvudbyggnad i Vasaparken. Peter Larsson, Göteborgs universitets styrelseordförande, betonade universitetets vision: att vara ett universitet för världen medan Alice Lindén, ordförande för Göteborgs universitets studentkårer, förklarade att Malin Broberg är en perfekt person för den viktiga uppgiften att leda vårt universitet.

Avgående rektor, Eva Wiberg, påpekade att Malin Broberg är den tredje kvinnliga rektorn i rad vid GU innan hon högtidligen lämnade över rektorskedjan till Göteborgs universitets nya rektor.

100

Så många år fyller Handelshögskolan. Bland arrangemangen finns Felix Neubergh-föreläsningen med Anna Cieślak den 19 oktober samt Prins Bertilseminariet den 14 november. På Handelshögskolans webbsida finns mer information.

Foto: Maria Persson

Databas för hållristningar

● **Svenskt Hållristnings Forsknings Arkiv (SHFA)** och Göteborgs forskningsinfrastruktur för digitala humaniora (GRIDH) har tillsammans utvecklat en ny, öppen databas där drygt 26 000 digitaliserade hållristningar finns samlade.

Hållristningar finns på tusentals platser i Sverige och är omkring 3 000 år gamla. Dokumentation av hållristningar har pågått sedan 1627 och sedan 2007 har SHFA samlat dokumentationen i en databas som hittills haft över 2 miljoner besökare från hela världen. Den inventering av dokumentation om hållristningar som varit

samlad på olika museer, hos forskare och i privata och offentliga arkiv, har resulterat i ett material från närmare hundra nationella och internationella museer och arkiv med hundratusentals dokument i form av avbildningar på papper och plast, avgjutningar, foton, kartor och textbeskrivningar.

Allt i databasen är kopplat till Fornsök, Riksantikvarieämbetets söktjänst över alla kända registrerade fornlämningar i Sverige. Det finns mer information om fornlämningarna och man kan se hur utgrävningar har gått till.

Centrum för katastrofmedicin inrättas

● **På uppdrag** av Socialstyrelsen inrättas nu Centrum för katastrofmedicin, som omfattar flera institutioner vid Sahlgrenska akademien

samt institutionen för globala studier. Centrumet ska bedriva forskning, utveckling och utbildning inom katastrofmedicin. Föreståndare är Johan Robinson, docent och överläkare i ortopedi och traumakirurgi.

Valberedningen föreslår Jenny Nyström

● **Sahlgrenska akademins** valberedning föreslår Jenny Nyström, prefekt vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi, som Sahlgrenska akademins nästa dekan. Den andra kandidaten är professor Jan Borén, prefekt vid institutionen för medicin. Valberedningen konstaterar att båda kandidaterna är ytterst kompetenta men är enig i bedömningen att Jenny Nyström har bäst förutsättningar att samla och leda akademien under mandatperioden 2024–2029.

I motiveringen påpekas att Jenny Nyström är en framstående forskare och lärare med gedigen erfarenhet av akademiskt ledarskap. Hon utmärks av integritet, lyhördhet och kommunikativ förmåga och har haft flera uppdrag utanför den egna institutionen, senast som ordförande för universitetets hörandeförsamling vid rektorstillställningen.

Den 6 oktober klockan

Foto: Josefina Bergenholz

13:00 anordnar valberedningen en öppen hearing i hörsalen Europa på Konferenscentrum Wallenberg. Jenny Nyström kommer då att presentera sin vision för Sahlgrenska akademien och svara på frågor. Ett rådgivande val genomförs elektroniskt den 9–18 oktober på plattformen SUNET SURVEYS, varefter rektor fattar beslut.

Valberedningen arbetar också med att hitta en prodekan.

Vill du fördjupa internationell samverkan? Nå makthavare med din forskning? Diskutera kriser i pandemins fotspår? Formulera samtidens utmaningar?

Vi utvecklar tillsammans
jonseredsherrgard@gu.se

JONSEREDS HERRGÅRD

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Otydliga krav skapar stress i arbetslivet

– En arbetsplats som fungerar bra för personer med psykiska problem är en arbetsplats som fungerar bra för alla.

Det menar Gunnel Hensing och Monica Bertilsson. De är ett par av författarna bakom en ny antologi som de hoppas ska göra det lättare att prata om hur man mår på jobbet.

Det var forskningsprogrammet *New Ways - psykisk hälsa i arbetslivet*, som också resulterat i en bok, som gjorde att Gunnel Hensing, professor i socialmedicin, och Monica Bertilsson, universitetslektor i folkhälsovetenskap, fick frågan om de ville bidra till antologin *Psykisk ohälsa - utmaningar i arbetslivet*. Boken handlar om vanliga psykiska sjukdomar, eller CMD efter engelskans common mental disorders. Här ingår depressions- och ångestsjukdomar samt stressrelaterade sjukdomar.

CMD är vanligare än vad många tror. De uppfattas också ofta som svårare att hantera på en arbetsplats än fysiska problem, påpekar Gunnel Hensing.

– Under ett år sjukskrivs cirka 3-4 procent av alla yrkesverksamma svenskar 15 dagar eller längre i ett nytt sjukfall med nedsatt arbetsförmåga vid psykisk ohälsa. I siffran ingår alla typer av psykisk ohälsa (inte enbart CMD). De flesta blir dock sjukskrivna för en kortare period.

Vad som menas med psykisk ohälsa kan vara luddigt och därmed svårt att prata om. Ett skäl kan vara att för allmänheten kan gränsen mellan tillfällig nedstämdhet och sjukdom vara svår att avgöra, förklarar Monica Bertilsson.

– En orsak kan vara att diagnostiska begrepp alltmer smugits in i vardagsspråket. Man säger att man har ångest när man egentligen är orolig och att man är deprimerad när man är ledsen. I våra utbildningar och olika möten med människor försöker vi få både studenter

Gunnel Hensing och Monica Bertilsson menar att psykisk ohälsa är vanligare än många tror.

och allmänhet att förstå hur olämpligt det språkbruket är. Dels är det svårt att förstå hur sjuk en person är om man ständigt använder fel begrepp, dels leder det till ett förringande av det lidande som CMD innebär.

Psykiska problem kan också vara svåra att erkänna eftersom de fortfarande är stigmatiserande, även om öppenheten ökat på senare år, berättar Gunnel Hensing.

- Personer som drabbas av psykisk ohälsa söker alltför sällan vård, bland annat för att de ofta får höra att de inte ska känna efter så mycket. Många förstår heller inte sitt annorlunda beteende och misstär symtomen för något annat, exempelvis begynnande demens. Också chefer kan ha fördomar. Enligt en undersökning hade en femtedel av cheferna i Sverige en negativ inställning till deprimerade, vilket också kan medföra lägre vilja att stötta eller anpassa arbetsuppgifter till dessa anställda.

En arbetsgivare är skyldig att jobba förebyggande med medarbetarnas arbetsmiljö. När det gäller den fysiska miljön är behoven ofta tydliga. Hur man förbättrar den psykiska hälsan är dock mindre självklart, förklarar Monica Bertilsson.

- I en undersökning vi gjort, som omfattade 3 500 chefer, angav cirka en tredjedel att de aldrig mött någon medarbetare med psykiska besvär, en tredjedel att de bara haft en enda sådan medarbetare och ytterligare en tredjedel att de haft flera anställda i behov av psykiskt stöd. Det innebär att när en chef sitter i samtal med en anställd med psykiska problem så är det ofta första gången för båda parter. Osäkerheten är därmed stor om vad som bör göras. Trots detta ger många chefer ett gott stöd till sina medarbetare. Men istället för att arbeta förebyggande sätts åtgärder ofta in först när en anställd redan blivit sjuk.

Högskolan är ett exempel på en arbetsplats med höga krav men med en otydlig organisation, påpekar Gunnel Hensing.

- Vi har forskningsledare, avdelningschefer samt prefekter, som inte är anställda som chefer utan har det som ett av sina uppdrag. Lärare och forskare utvärderas ständigt och nya projekt dras ofta igång innan de gamla hunnit gå i mål. Arbetet innebär stor frihet, men också mycket ansvar och ofta väldigt mycket arbete. En sådan miljö är psykiskt krävande, särskilt om man är ung och oetablerad.

Men det behöver inte vara så krångligt att ta tag i den psykiska arbetsmiljön. Ett första steg är att våga prata om hur man

har det på jobbet, säger Gunnel Hensing.

- Inte minst viktigt är att se över de organisatoriska förutsättningarna för ett gott arbetsklimate, som att möjligheterna att göra ett bra jobb är goda och att ansvar och arbetsuppgifter är tydligt fördelade. Chefen kan också se till att psykisk hälsa är en punkt på dagordningen vid arbetsplatsträffar, samt erbjuda medarbetarna att lära sig stresshantering, exempelvis mindfulness, yoga eller meditation.

Stress och belastning är en del av arbetslivet, påpekar Gunnel Hensing.

- Återhämtning är viktigt, liksom öppenhet kring psykisk ohälsa. Och det finns mycket att göra som kan förbättra den psykosociala arbetsmiljön och förebygga psykisk ohälsa.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Antologin *Psykisk ohälsa - utmaning i arbetslivet* innehåller texter skrivna av forskare, läkare, företrädare för arbetsgivare och fackförbund, samt också intervjuer. Redaktör är Åke Magnusson, projektledare vid GU. Boken är tänkt både för studieförbund och som studiematerial inom arbetslivet.

Tips: Läs också antologin *Psykisk hälsa i arbetslivet* där Gunnel Hensing, Kristina Holmgren och Lisa Björk är redaktörer, och där Monica Bertilsson också bidrar.

Allmänna råd:

Prata om stress och psykisk ohälsa på arbetsplatsen.

Använd rätt begrepp (oro är inte detsamma som ångest).

Sök vård i tid.

Ta sömnproblem på allvar.

Råd till chefer:

Ha psykisk hälsa som en punkt på dagordningen.

Se över de organisatoriska förutsättningarna för ett gott arbetsklimate, exempelvis att ansvar och arbetsuppgifter är tydligt fördelade.

Uppmuntra stresshantering hos medarbetarna.

På Landvetters flygplats brast det

Jesper Strömbäck professor

i journalistik och politisk kommunikation, skulle iväg för att hålla en av sina många föreläsningar men föll plötsligt i okontrollerad gråt. Något var väldigt fel, insåg han, och bokade tid hos företagshälsovården – men åkte ändå iväg och höll sin föreläsning.

Redan två år tidigare hade han märkt att något var på tok.

- Jag, som alltid trivts extremt väl med mitt arbete, tyckte inte längre att det var roligt. Jag började också få besvär med minnet. Exempelvis kunde jag sätta mig ner för att läsa en ny bok – och plötsligt upptäcka att jag gjort anteckningar och alltså glömt att jag redan läst den!

I ett samtal med en vän, som tidigare drabbats av utbrändhet, visade det sig att Jesper Strömbäck hade flera liknande symtom som hon.

- Det fanns alltså gott om varningssignaler – men jag körde på. Jag hade mitt arbete på JMG, gav dessutom en extern föreläsning nästan varje vecka och sade sällan nej till intervjuer i medierna.

I slutet av februari 2018 kom sammanbrottet på Landvetter.

- Diagnosen var utbrändhet vilket ledde till sjukskrivning i drygt ett och ett halvt år.

Jesper Strömbäck är idag friskförklarad och har lärt sig att känna igen varningstecknen.

- Förutom jobbet på JMG skriver jag en krönika vardera i månaden för Borås Tidning och Dagens Arena. Men för övrigt ger jag nästan inga externa föreläsningar och ställer sällan upp på intervju. Jag är numera en nykter arbetsnarkoman, om än inte alltid helt nykter.

Tillbakagången till arbetslivet har skett stegvis

- Att det ändå gått så bra beror på ett extremt gott stöd från både arbetsgivare och kollegor samt, inte minst viktigt, min familj. Genom att vara öppen med min utbrändhet hoppas jag hjälpa andra, så att de inte rusar rakt in i väggen som jag gjorde. Inte minst unga forskare måste få veta att ingenting är viktigare än hälsan.

Imperiedrömmar som lever kvar

För att accepteras som medlemmar i Nato undertecknade Sveriges och Finlands regeringar den 28 juni 2022 ett avtal som lovar "fullt stöd mot hot mot Turkiets nationella säkerhet".

Vad är då Turkiet för ett land?

Ett svar finns i boken *Mänskliga rättigheter under attack* av idéhistorikern Klas Grinell.

Boken bygger till stor del på Turkiet-tribunalen i Genève den 21-24 september 2021, där Klas Grinell deltog som internationell observatör. Bland annat bestod tribunalen av personliga vittnesmål; människor berättade om tortyr, fängslanden, förföljelser och försvinnanden. Tribunalens slutsats var att Turkiet begår brott mot mänskligheten.

Ansvarvilar tungt på president Recep Tayyip Erdogan. Men den demokratiska kräftgången beror inte enbart på honom. För att förstå dagens Turkiet är det istället viktigt att känna till landets historia, menar Klas Grinell.

- Precis som Ryssland har Turkiet problem med sin forna identitet som imperium. Det osmanska väldet var ju en gång ett av världens största och mäktigaste riken och dominerade Mellanöstern, Balkan samt södra och östra Medelhavet. Förfallet startade redan på 1600-talet men det var när nationalistiska idéer blev populära under tidigt 1800-tal som imperiet började falla samman. Grekland förklarade sig självständigt 1829, så småningom följt av Serbien, Bosnien, Montenegro, Moldavien och Valakiet. Det som återstod av Turkiet blev därmed alltmer turkiskt. Från att språk och nationalitet varit av mindre betydelse i det mångkulturella imperiet blev turkisk identitet det som höll landet samman.

Den nuvarande republiken upprättades 1923 med Mustafa Kemal Atatürk som första president. Hans mål var att omvandla Turkiet efter sekulär västerländsk modell. Gamla föreställningar, som religion, bekämpades, förklarar Klas Grinell.

- Att nationalismen fick så stor betydelse

ledde till svåra konsekvenser för dem som inte passade in. Det gäller folk-mordet på armenier, som började 1915, men också tvångsflyttningarna som startade 1923: En halv miljon grekiska muslimer tvingades till Turkiet medan en och en halv miljon ortodoxt kristna i Turkiet, som bott där sedan Paulus dagar, skickades till Grekland. Idag är det kurderna som utgör den tydligaste anomalin, trots att de är muslimer.

Under 1900-talet moderniserades Turkiet alltmer, särskilt efter andra världskriget, förklarar Klas Grinell.

- Turkiet har styrts av en konstitution och haft demokratiska val sedan 1950, alltså så länge någon kan minnas. Trots ett antal kupper och att statens intressen alltid setts som viktigare än den enskilda individens, finns alltså ett demokratiskt ideal hos befolkningen som maktbärande måste ta hänsyn till.

Recep Tayyip Erdogan blev premiärminister 2003 och president 2014. De första åren genomförde han flera demokratiska reformer, inte minst när det gäller kurdernas rättigheter. Det innebar att Turkiet 2005 kunde inleda förhandlingar om medlemskap i EU, berättar Klas Grinell.

- Förhoppningarna om att Turkiet skulle utvecklas till en rättsstat delades av många, även av mig. Runt 2010 vände dock den positiva utvecklingen. Och sedan kupp-försöket 2016 har repressionen varit hård.

Inspirerade av Russeltribunalen 1967, som handlade om Vietnamkriget, startade hösten 2021 en oberoende civilrättslig tribunal med syftet att kartlägga rättsövergrepp och bedöma situationen i Turkiet.

- Sedan 2016 har över 150 000 offentliganställda avskedats, bland annat domare, åklagare, lärare och poliser. Ofta har de anklagats för samröre med Gülen-rörelsen, som den nuvarande regeringen helt grundlöst beskyller för terrorism. Enligt en rapport av Reportrar utan gränser från 2018 sitter dessutom 187 journalister häktade eller fängslade

och ytterligare 167 journalister har tvingats fly. 5 705 akademiker har avskedats och 3 041 akademiker har blivit arbetslösa eftersom deras lärosäten stängts ner.

Att så många personer inom förvaltning, universitet och media tvingats bort har fått allvarliga konsekvenser.

- Myndigheter, institutioner och medier har tagits över av regimtrogna vilket lett till både ökad korruption och bristande förmåga att hantera och uppmärksamma olika problem. De tragiska konsekvenserna av jordbävningen i februari är ett brutalt exempel på hur samhället och människovärdet urholkats.

Erdogan är en mäktig ledare. Men hans regeringsmakt vilar på samarbete mellan hans parti, AKP, och ultranationalistiska MHP.

- Det är viktigt att komma ihåg att när han exempelvis förhandlar om svenskt medlemskap i Nato måste han ta hänsyn till vad MHP kan gå med på. Men att de svenska och finska regeringarna skrivit under ett dokument som får det att framstå som att det är vi som har problem med mänskliga rättigheter är i högsta grad anmärkningsvärt.

Klas Grinells bok handlar om utvecklingen i Turkiet. Men boken har ytterligare ett syfte.

- En demokrati bygger på förståelsen av att låta det goda argumentet vinna; förlorar vi den uppfattningen och istället börjar hänge oss åt svartvit retorik, kan samhället förvandlas ganska snabbt i en obehaglig riktning. Därför gäller det att vara vaksam, också här i Sverige, och se Turkiet som ett varnande exempel.

Finns det då något hopp för Turkiet?

- Institutet Varieties of Democracy visar att världen blivit alltmer auktoritär. Men det finns också exempel på länder som gjort en U-sväng och gått tillbaka till ett mer demokratiskt styre. Det skulle kunna ske även i Turkiet. Det är dock aldrig de mätta som gör världen bättre; en förändring måste komma underifrån, från vanliga människor som kräver ett anständigt liv.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Mänskliga rättigheter under attack – Turkiet och autokratin är skriven av Klas Grinell, docent i idéhistoria. Boken är utgiven på Celanders förlag.

I World Justice Projects rättsstatusindex över 140 länder ligger Turkiet på plats 116. När det gäller grundläggande rättigheter hamnar Turkiet på plats 134, när det gäller rättsväsendets möjligheter att begränsa regeringens makt på plats 135.

Enligt Institutet Varieties of Democracy (V-dem) finns idag, för första gången på två decennier, fler diktaturer än liberala demokratier i världen.

Bildande BOKBUSS

Upplever man litteraturen på något särskilt sätt när man besöker de platser där författare fötts, bott eller verkat?

En regntung augustimorgon begav sig ett trettio-tal författare, forskare och litteraturaktörer iväg på busskonferens för fältstudier och för att undersöka Västsverige ur litterär synvinkel.

Utan att resa sig ur fåtöljen kan vem som helst gå på upptäcktsfärd i Litteraturbankens litteraturkarta, som innehåller bokliga nedslag i Västra Götaland, Halland och Blekinge.

Men roligare är förstås att själv besöka de ställen där författare, diktare och grubblare verkat och levtt. Som exempelvis det hus som Gunnar D Hansson, tillsammans med litteraturvetaren David Anthin, pekade ut som platsen där gubben Stranne slog nio supar i spetsiga glas, enligt Evert Taubes *Balladen om Briggen Blue Bird av Hull*. Smögen var nämligen första anhalten för den litterära busskonferensen.

- David och jag gick omkring i regnet och visade runt medan vi berättade om

Martin Koch som 1918 hade uppmanat den unge Evert Taube att ge ut debutverket *Inte precis om kvinnorna*. Vi visade var ostronfiskaren Samuel Frisk, som inspirerat Taube, hade bott, och blickade andaktsfullt ut mot Hållö, Taubes drömtillflyktsort på 1910-talet.

Resan gick vidare till bland annat Uddevalla, där Ellen Mattsson beskrev hur hon inspireras av sin hemstad, förklarar Gunnar D Hansson.

- Jag passade också på att berätta om Per-Henrik Berthelius som tematiskt och kronologiskt kommenterat drygt 4 000

verk om Bohuslän och skrivit den tre kilo tunga boken *Bohusläns samling*. Färden fortsatte sedan till Kinnekulle, landskapet som Sara Videbeck i Carl Jonas Love Almqvists *Det går an* uppskattande benämner som "för ögat alls icke obehagligt". Med kartans hjälp återupptod litteraturen, en outtömlighet öppnade sig och vi hittade platser vi inte visste fanns.

Att besöka en ort där en författare verkat tillför en viktig dimension till den litterära erfarenheten, menar Åsa Arping, dekan på Humanistiska fakulteten.

- Mitt ämne, litteraturvetenskap, befann sig länge i det rent textnära studiet, inget annat var lika viktigt. På senare år har dock intresset ökat för plats, rumslighet och olika biografiska perspektiv. Litteratur är inte längre statiskt utan aktivt, något vi använder för att skapa band till samhället, historien och varandra. Under resan berördes jag av många saker men kanske mest av stoppet i min egen hemtrakt, Alingsås, där Peter Weiss bott och läkaren och psykoanalytikern Iwan Bratt umgäts med bland andra Karin Boye och Anna Greta Wide.

Bussresan innehöll inte bara plats-

besök utan även föreläsningar, samtal, uppläsningar och spontana kommentarer, förklarar Åsa Arping.

- Nu är jag nyfiken på vilka synergier en sådan här resa kan skapa mellan alla de litterära aktiviteter som pågår i regionen, med författare, förlag, tidskrifter, kulturbyråkrati, forskare, redaktörer och kommunikatörer. Vilka olika sätt kan vi använda för att diskutera litteratur? Kan modellen med busskonferens brukas i flera sammanhang, i universitetskurser, bland litterära sällskap eller inom turistnäringen?

Busskonferensen bygger vidare på seminarier och en konferens som Jonsereds herrgård arrangerade tillsammans med Borås Tidning och Litterär gestaltning 2020 och 2021. På grund av pandemin var seminarierna digitala. Men självklart fanns en längtan att få komma ut i de verkliga miljöerna, berättar Fredrik Nyberg, poet och konstnärlig forskare, tidigare verksam vid Litterär gestaltning, och en av litteraturbussens upphovsmän.

- Vi hade kunnat fylla på med hur många platser som helst men bestämde oss för ett tiotal stopp i Västra Götaland. För att inte vara alltför lokalpatriotiskt självupptagna plockade vi med författare på tillfälligt besök i vår region, bland andra Mary Wollstonecraft som 1795 besökte Kvistrum söder om Munkedal och Peter Weiss vars familj under kriget bodde i Alingsås. Under bussresan fördes många intressanta samtal, inte minst om den förändring som på senare år skett i svensk litteratur där författarna alltmer börjat intressera sig för glesbygden och fjärrmat sig från storstaden. En annan iakttagelse var att somliga skribenter, som Carl von Linné, fokuserat på växter och djur, stenar och jord, medan andra istället ägnat sig åt de människor som befolkar en bygd.

Lena Ulrika Rudeke, verksamhetsansvarig på Jonsereds herrgård, är resans initiativtagare.

- Konferensen innehöll många höjdpunkter, där en av de starkaste inträffade vid Varnhems kyrka. Då höll Lotta Magnusson Nyberg ett fantastiskt anförande om den legendariske Västgöta-Bengtsson - på klingande västgötska!

Jonseredsverksamheten har under flera år experimenterat med att utveckla sina seminarieformer, bland annat genom en pop up-akademi där 18 akademiledamöter diskuterar en aktuell fråga.

- Nu ville vi göra en pilot där vi kombinerar ett Jonseredsseminarium med fältstudier. Förhoppningen är att

Busskonferensen stannade till i bland annat Varnhems klosterkyrka, Smögen och Alingsås.

litteraturbussen, med universitetet som initiativtagare och konceptutvecklare, kan bli en samverkansplattform för exempelvis kursverksamhet, litterära sällskap, bibliotek och andra behov som staden och regionen har. Hur och under vilka former en sådan verksamhet kan drivas, återstår att se. Men Göteborg är inte bara en stor litteraturstad, utan en Unesco Litteraturstad, och Västra Götaland är dess tillhörande starka litteraturregion, så det finns hur mycket som helst att göra.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Privat**

Fakta: Den litterära busskonferensen ägde rum 25–26 augusti. Arrangörer var Jonsereds herrgård, Litteraturbanken och Förvaltningen för kulturutveckling, Västra Götalandsregionen. Resrutt: Göteborg – Smögen – Munkedal – Uddevalla – Vänersborg – Kinnekulle – Varnhem – Vara – Alingsås – Nääs – Jonsered – Göteborg.

Bussresan utgick från Litteraturbankens litteraturkarta som tagits fram med stöd av Språkbanken Text. I dagsläget ingår litterära platser i Bohuslän, Dalsland, Västergötland, Halland och Blekinge, men nya landskap är på gång.

Gå in på <https://litteraturbanken.se/litteraturkartan>.

När handel blev en del av vetenskapen

Förmågan att göra affärer, vad har det med vetenskap att göra? Det undrade många akademiker vid sekelskiftet 1900 när allt fler handelsutbildningsinstitut började dyka upp med anspråk på trovärdighet. Nu har idéhistorikern Henrik Björck skrivit en bok om hur det gick till när företagsekonomi blev ett av högskolans populäraste ämnen.

Henrik Björcks bok, *Vetenskap och affärer*, var egentligen tänkt som ett kapitel i det större verket *Vetenskapshistorisk hattparad*.

- För att få hjälp med att skära ner texten, som var alldeles för lång för ett kapitel i en bok, bad jag ett antal företagsekonomer att läsa den och bidra med kommentarer. Till min glädje visade det sig, när vi sedan hade ett seminarium, att företagsekonomerna inte bara hade läst texten utan också tyckte att den var mycket intressant. De fick ett historiskt perspektiv på frågor som ekonomer efter hundra år fortfarande brottas med, menade de. "Skär inte ner någonting!" Och på så sätt blev denna lilla bok till.

Utbildningar inom ekonomi och handel har funnits ganska länge i Sverige. Redan 1826 bildades exempelvis Göteborgs handelsinstitut och 1865 etablerades Frans Schartaus praktiska handelsinstitut i Stockholm. I och med att industrialiseringen satte fart under 1870-talet startades ytterligare ett stort antal inrättningar för handelsundervisning i Sverige. Nya transport- och kommunikationsmedel, ett moderniserat bankväsende och, inte minst viktigt, nymodigheten aktiebolag, spädde på intresset för utbildningar om praktiskt företagande. Även politikerna började inse vikten av att utbildningsanstalter erbjöd praktisk utbildning. Från 1893 fick

därför ett par av handelsinstitutet statligt stöd, berättar Henrik Björck.

- I Göteborg pågick dessutom sedan tidigare en diskussion om att inrätta en fri akademi som ett alternativ till universiteten i Uppsala och Lund. I debatten framfördes även förslag på utbildning i bland annat handel, teknik och jordbruk. När Göteborgs högskola till slut inrättades 1891 hade den dock en mer traditionellt humanistisk inriktning och de praktiska utbildningarna var borta.

»Skulle krämarna göra vetenskap av sina affärer? Usch och fy ...«

HENRIK BJÖRCK

I Tyskland etablerades under samma tid flera populära Handelshochschulen, alltså högre lärosäten som många menade att Sverige borde inspireras av. Men det fanns de som rynkade på näsan, påpekar Henrik Björck.

- Skulle krämarna göra vetenskap av sina affärer? Usch och fy, akademisk utbildning handlar om högre ting, menade lärde män vid de gamla universiteten. Att näringsidkarnas status behövde höjas visat ett uttalande av bankdirektören Knut Wallenberg, en av donatorerna bakom Handelshögskolan i Stockholm: han menade att det var mindre viktigt vad studenterna lärde sig, bara de lärde sig något. Handelshögskolan i Stockholm startade 1909, men inte som planerat med ett trettioårigt studerande utan 110, varav två kvinnor.

Trots att Göteborg legat väl framme när det gällde satsningar på handelsutbildningar dröjde det till 1 oktober 1923 innan Handelshögskolan i Göteborg slog upp portarna. Den förste rektorn var

ingen mindre än den legendariske polarforsaren och professorn i geografi, Otto Nordenskjöld, berättar Henrik Björck.

- Högskolans tillkomst var ett resultat av den fingerfärdighet som frodades i Göteborg mellan rika köpmän, stadsfullmäktige samt riksdagen. Det kunde gå till så att en donator erbjöd att skänka pengar, men på villkor att stadsfullmäktige stod för driften. Och det gjorde man gärna, men bara om staten också var beredd att stötta.

Handelshögskolorna brottades dock med flera problem. Ett handlade om vad det egentligen var för ämnen som studenterna skulle undervisas i. Bokföring och språk var självklara men vad skulle man göra med det som på tyska kallades Betriebswirtschaftslehre? Några förslag på svenska motsvarigheter var "handels-teknik", "handelsvetenskap", "driftsekonomi" och "affärsekonomi", berättar Henrik Björck.

- Redan från början fanns också en konflikt mellan nationalekonomerna, med sitt mer statliga perspektiv, och det nya, mer praktiskt affärsorienterade ämnet. Till detta kom bristen på utbildade lärare.

Återigen vände man sig till Tyskland för råd. Den förste läraren i handelsteknik vid Handelshögskolan i Stockholm var Ernst Walb, utbildad i Königsberg, som dock enbart undervisade på tyska. Också Handelshögskolan i Göteborg anlätade tyska lärare, som Walter Mahlberg från Köln samt Albert ter Vehn. Den senare var visserligen holländare men utbildad i Frankfurt. Det var han som, efter finländsk modell, till slut lanserade ämnesbeteckningen "företagsekonomi".

Utbildningarna expanderade ytterligare under 1930-talet. Det verkliga erkännandet kom när handelshögskolorna tilldelades disputationssätt för doktorsgraden: för Handelshögskolan i Stockholm skedde

det 1946 och för Handelshögskolan i Göteborg 1950.

Idag är företagsekonomi det största utbildningsämnet vid många lärosäten. Det är också ett statusämne - ingen talar längre om krämare eller krassa affärsutbildningar, påpekar Henrik Björck.

- Men många av de diskussioner som pågick för hundra år sedan förs än idag. För vad är företagsekonomi egentligen för något? Med tanke på allt som ämnet omfattar idag, som ledarskap, organisation, kommunikation, investeringsfrågor, hållbarhet, strategier, statistik och mycket mer, kanske ordet "företagsekonomi" borde bytas ut mot något mer heltäckande? Å andra sidan kanske det trots allt är bäst att hålla fast vid den invanda termen - inte minst med tanke på ämnets varumärke och fortsatta marknadsföring bland nya studenter ...

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Vetenskap och affärer är skriven av Henrik Björck, professor i idé- och lärdoms historia. Förlaget är Makadam. Henrik Björck är också på gång med ett större verk, *Vetenskapshistorisk hattparad:*

Forskarutbildningarna i det svenska högskolesystemets historia, som kommer att ges ut som bok men också vara öppet tillgängligt via publiceringsplattformen Kriterium.

Handskrifternas remarkable beskyddare

– Att arbeta med UB:s handskrifter är ett privilegium och en möjlighet att ständigt komma i kontakt med nya fascinerande världar.

Det säger Anders Larsson, bibliotekarie vid UB sedan 43 år. Nu blir han Humanistiska fakultetens hedersdoktor 2023.

UB:s handskriftssamling består i huvudsak av personarkiv, alltså manuskript, dagböcker, brev, foton och annat material av bemärkta personer, exempelvis författare, konstnärer, publicister och forskare. Material till samlingarna kan förvärfvas på olika sätt, berättar förste bibliotekarie Anders Larsson.

– Huvuddelen av materialet får vi genom donationer, antingen av den bemärkta personen själv eller av anhöriga. Men det gäller också att hålla ett öga på auktioner och försäljningar; UB har dock ingen större budget för dyra inköp. Mest intressant är förstås att göra personliga besök i ett hem hos någon arkivbildare. Förra hösten var jag exempelvis i Steninge nordväst om Halmstad för att hämta åtta hyllmeter visor, noter, foton och korrespondens efter vispoeten Alf Hambe. Det handlar om ett förnämligt material som framtida forskare kommer att få stor glädje av. I andra fall gäller det snarare att hinna fram i tid innan det är för sent. Ett exempel var när UB i våras fick veta att Erik Larsson, mångårig redaktör för *Sveriges Natur*, gått bort. Han är mest känd för ”Håll Sverige rent”-logotypen; tre granar som speglas i klart vatten. Om inte ett par av hans gamla skolkamrater tipsat oss hade allt material forslats bort i containrar.

Det gäller också att veta vad man ska

leta efter. I samband med att översättaren, litteraturkritikern och förste bibliotekarien vid UB, Erik Mesterton, flyttade till ett äldreboende, fick Anders Larsson, tillsammans med slavisten Olle Paulsson, möjlighet att i hans hem gå igenom efterlämnat material.

– I hans essäsamling *Speglingar* finns en bild på en diktsamling av den stora ryska poeten Anna Achmatova, med en dedikation till Mesterton. Den där boken ville vi förstås ha tag på men kunde inte hitta den någonstans. Men så, alldeles innan vi skulle lämna hans bostad, fick vi syn på en trave böcker vi missat – och där låg den! Hade vi inte hittat boken hade den skickats till ett antikvariat och i bästa fall dykt upp på en auktion någonstans, i annat fall försvunnit för eftervärlden.

Även om de flesta arkiv bygger på efterlämnat material av bortgångna personer finns fall där arkivbildaren fortfarande är i livet. 96-åriga Herbert Blomstedt är exempelvis alltså i full fart och aktiv som dirigent.

– UB har redan 500 hyllmeter av hans oerhört rika material och jag har fortfarande en dialog med honom om vilka böcker, handskrifter, noter och partiturer som lämpar sig för UB:s samlingar. Ett annat exempel är Ulf Persson, en internationellt känd matematiker och kulturpersonlighet, som donerat 40 000 minutiöst ordnade brev från korrespondens med matematiker, författare och filosofer från hela världen.

Hur vet man då vad som är värt att bevara? Anders Larsson har genom åren lärt sig av äldre kollegor men är annars till stor del självlärd.

– Det går förstås inte att veta vad forskningen kommer att efterfråga om 100 år. Men genom att intresserat och uppmärksamt

»Men genom att intresserat och uppmärksamt arbeta med materialet växer en djupare förståelse fram ...«

ANDERS LARSSON

samt arbeta med materialet växer en djupare förståelse fram och man får helt enkelt en känsla för vad som kan vara värdefullt. Det som dock oroar mig är vad som kommer att ske med framtida dokumentation av vår egen tid: Hur mycket av dagens e-poststrängar, mobilfoton och Twitterflöden kommer att sparas för kommande generationer? Själv fascinerar jag av det unika; ett dokument som varit med på Ostindiska kompaniets resor eller ett

– Den som vill jobba med arkiv bör ha ett stort eget intresse för person- och vetenskapshistoria, förklarar nyblivne hedersdoktorn Anders Larsson.

brev som Birger Sjöberg hållit i sin hand. Den typen av originalhandlingar kommer vår tids människor knappast att lämna efter sig i särskilt hög grad, vilket riskerar göra arkivarbetet mindre intressant.

Bland UB:s många stora arkiv finns också det över Otto Nordenskjöld, polarforskarer, professor i geografi och förste rektor på Handelshögskolan i Göteborg. Och just polarforskning hör till Anders Larssons största personliga intressen; bland annat har han medverkat till *Polarportalen* som upplyser om svensk polarhistoria från 1860-1980.

– Mitt intresse har lett till både intressanta möten och nya arbetsuppgifter. Bland annat facktagranskade jag Bea Uusmas bok *Expeditionen: min kärlekshistoria* som tilldelades Augustpriset 2013. Jag har även skrivit boken "... skönt att än en gång vara bland isen": Ralph Bergendahl och Johan Menander, svenska sjöbefäl i polarforskningens tjänst samt medverkat i verket *Otto Nordenskjöld genom kameran:*

forskningsresorna i bilder. Polarhistoria är ett ämne jag aldrig kommer att bli färdig med, där går mitt dagliga arbete och mitt stora intresse in i varandra. Det jag hoppas på nu är att kunna ge ut ett antal dagböcker från olika polarexpeditioner. Eftersom det handlar om anteckningar nedkrafade i fält kommer de att kräva mycket bearbetning men berättelserna utgör ett viktigt korrelat till den officiella historien.

Nu har Anders Larsson utsetts till Humanistiska fakultetens hedersdoktor 2023.

– Det är inte så ofta en bibliotekarie blir hedersdoktor så jag blev rejält överraskad av beskedet. Men främst är jag förstas oerhört glad och känner mig på alla sätt hedrad över utmärkelsen.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Ur motiveringen: "Anders Larsson har i sin tjänst som förste bibliotekarie vid Göteborgs universitetsbibliotek gjort universitetet ovärderliga tjänster. Som ansvarig för handskriftsavdelningens samlingar har han med enastående urskillning och energi sett till att unika material samlats in för att kunna bevaras och tillgängliggöras för forskningen. Många forskare, vid GU och en rad andra lärosäten, kan intyga sin tacksamhetsskuld till honom. Larsson har inte bara byggt upp stora och värdefulla resurser och stöttat/stimulerat forskning kring dem, han äger också remarkabla kunskaper om materialen, vilket bland annat framgår av den mängd presentationer och analyser av GUB:s bestånd han publicerat för bredare kretsar. Larsson har byggt upp samlingarna med ett engagemang långt utanför vad som kunde förväntas i uppdraget."

Ultimat träning på planen

– Ända sedan jag började som tränare för drygt 50 år sedan har min vision varit att utveckla det ultimata träningsprogrammet. Fotboll i sig har inte varit det viktiga, utan fungerat som ett redskap för att nå det målet.

Så säger Roger Gustafsson, legendarisk tränare för bland annat IFK Göteborg, och ny hedersdoktor vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

Redan som sjuttonåring blev Roger Gustafsson tränare för sitt första lag, BK Häckens P16.

– Eftersom det var så roligt ville jag gärna utbilda mig till idrottsledare. Men då, i början av 1970-talet, fanns inga utbildningar av den typen. Så jag satte samman mitt eget program genom att ta ett antal poäng i pedagogik, sociologi och psykologi. Någon kandidatuppsats blev

dock aldrig av eftersom jag ganska snart fick jobb på Göteborgs fotbollsförbund.

Den fråga som ända sedan ungdomen engagerat Roger Gustafsson är hur man får människor att utvecklas på absolut bästa sätt – vare sig det handlar om idrott eller något helt annat område.

– **Bland annat har** jag medverkat i tre studier, ledda av Claes Annerstedt och Berner Lindström, båda professorer vid GU, där vi undersökt ”deliberate practice”. Många har säkert hört talas om 10 000-timmarsregeln, alltså att nästan vem som helst kan bli bra på nästan vad som helst genom att öva i 10 000 timmar. Regeln bygger på forskning av den svenske psykologen K. Anders Ericsson vid Florida State University. När han var på besök i Stockholm för ett antal år sedan hade jag ett långt samtal med honom där han berättade om sina idéer som egentligen inte alls handlar om övning i just 10 000 timmar. Men med hjälp av motiverad och medveten träning, där

*»Men med hjälp av motive-
rad och medveten träning
... kan man höja sin presta-
tion väsentligt.«*

ROGER GUSTAFSSON

man övar en detalj i taget, kan man höja sin prestation väsentligt.

De studier där Roger Gustafsson medverkat har bland annat handlat om att lära flicklagsspelare att skjuta hårda vristskott och pojklagsspelare att passa framåt i vinkel.

– Killarnas träning ledde till en enorm ökning av antalet lyckade passningar medan tjejerna utvecklade sina vristskott väldigt bra. Vi är dock ännu inte klara med analysen av dessa resultat. Men att öva vartenda ett av de kanske hundra moment som en fotbollsträning kan delas in i,

skulle ta alldeles för lång tid och dessutom vara ganska tråkigt. Så det gäller att, tillsammans med tränarna, ta fram effektivare och snabbare metoder så att spelarna inte tröttnar.

Fotboll är ju en lagsport. Träning handlar därför inte bara om individuell utveckling, påpekar Roger Gustafsson.

- Många fotbollsspelare är starkt motiverade att utveckla sig själva. Men ska man skapa det ultimata träningsprogrammet måste spelarna också ta ansvar för varandra; man blir helt enkelt bättre genom att spela i ett lag där alla är duktiga. Men lika viktigt som att arbeta med spelarna är att utveckla deras tränare. Det kan bland annat handla om att filma träningspass och sedan gå igenom vad som hänt på plan.

Roger Gustafsson har genom åren hållit föreläsningar för studenter på lärar- och sports coaching-programmen samt varit bihandledare vid examensarbeten. Han menar att både teori och praktik är viktigt för idrottens utveckling.

- De flesta förstår exempelvis att kosten är betydelsefull för den som tränar. Men att sova ordentligt och inte ha mobilen intill kudden är också oerhört viktigt. Hur man tränar styrka och kondition, undviker skador och vilka olika behov som finns inom elit- respektive breddidrott, allt detta är sådant som universiteten, i samarbete med utövare, behöver utforska mer.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta: Som tränare hjälpte Roger Gustafsson IFK Göteborg till fem SM-guld, en Svenska Cupen och två Champions League-grupp-spel som slutade med en kvartsfinal 1995. Under 30 år har han även verkat som ungdomstränare och ungdomsansvarig, främst i BK Häcken och IFK Göteborg. Han har även 15 års erfarenhet som instruktör för tränare och ledare inom Svenska Fotbollsforbundet och Göteborgs Fotbollsforbund.

Roger Gustafsson har medverkat inom flera idrottsvetenskapliga forskningsprojekt, som *Fotbolls- och idrottsdidaktik*, *Skadefri barn- och ungdomsidrott* samt *Deliberate Practice* och *Matchanalys*.

Han har nu utsetts till hedersdoktor vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

Övralidspriset till Bo Lindberg

- Kolossalt glädjande och överraskande! Så säger Bo Lindberg, professor i idé- och lärdomshistoria, som tilldelats 2023 års Övralidspris. Bland annat har han forskat om humanioras villkor under olika tider samt om begreppshistoria.

Synen på humaniora har verkligen varierat genom tiderna. Under exempelvis renässansen studerade man antikens språk, historia och filosofi för att kunna efterlikna de gamla mästarna, förklarar Bo Lindberg.

- Den som läste exempelvis Cicero gjorde det för att lära sig bli en bra talare. Under 1800-talet slutade man imitera antiken och humaniora blev till vetenskaper om historia, språk och kultur i perspektiv av olika nationers och civilisationers utveckling. Resultaten blev till bildningsstoff i skolorna.

Nu har humaniora i denna roll försvagats och som det brukar heta blivit satt på undantag. Men humanistisk kunskap används alltjämt i olika sammanhang. En alldeles nyutkommen bok med bidrag av olika författare pekar på en ny roll för "humaniora i välfärdssamhället" med exempel från bland annat religionsdebatt, bokmarknad, humanekologi, tvåspråkighet med mera.

Också begreppshistoria är ett av Bo Lindbergs forskningsområden.

- Att undersöka ett begrepps uppkomst och skiftande betydelse i olika tider är ett sätt att följa samhällets förändringar. När började man tala om mode? När uppkom begrepp som civi-

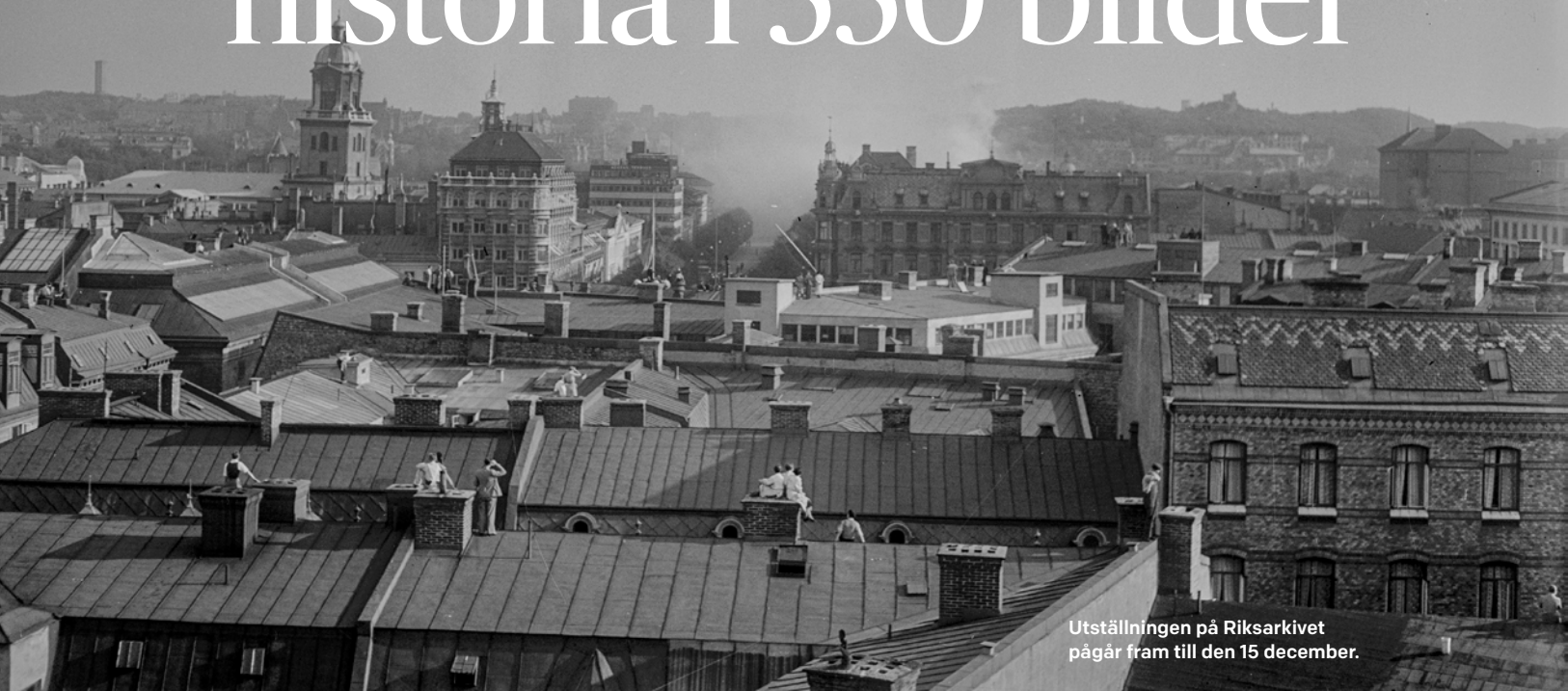
lisation och rasism och vad betyder de i nutiden? Begreppshistoria är historia nedsänkt i språket, ett fascinerande studium som ibland väcker frågan om det är verkligheten som förändrar språket eller tvärtom.

Bo Lindberg har också forskat om universitetshistoria. Tillsammans med kollegan Ingemar Nilsson har han bland annat skrivit den välkända *Göteborgs universitets historia* i två band (1996). Hans senaste bok är *Disputation, disertation, avhandling. Historien om en genre* (2022).

Fakta: Bo Lindberg, professor i idé och lärdomshistoria, tilldelas 2023 års Övralidspris med motiveringen: "För ett författarskap som spårar upp och med stillsam humor, lärdom och osviklig blick för det tidlöst levande i det förgångna utforskar den lärda kulturens dolda rottrådar."

Övralidspriset delas ut årligen sedan 1945 av Stiftelsen Övralid med medel som förordnats i Verner von Heidenstams testamente. Priset går till skönlitterära författare och till forskare med humanistisk inriktning.

Göteborgs historia i 550 bilder

Utställningen på Riksarkivet pågår fram till den 15 december.

Historiska foton brukar delas in i två kategorier: de som har ett konstnärligt värde och de som har betydelse som kulturhistorisk dokumentation.

Just nu pågår en utställning på Riksarkivet i Göteborg där båda perspektiven finns med i samma material: det handlar om amatörfoton av en far och en son som spänner över 65 års Göteborgshistoria.

Det var 2003 som Riksarkivet i Göteborg fick in en samling på hela 7 500 fotografiska negativ från 1898-1963, tagna av tapethandlaren Axel Svensson (1877-1959) och hans son, Arne Svensson (1908-1973). Bilderna hade hittats uppe på en vind av Lena Carlsson, Axels dotterdotter, berättar arkivarie Karl-Magnus Johansson.

- Både Axel och Arne Svensson var ivriga amatörfotografer som gärna köpte de senaste kamerorna och testade nya tekniker och fotoformat. Redan 1937

»Både Axel och Arne Svensson var ivriga amatörfotografer som gärna köpte de senaste kamerorna ...«

KARL-MAGNUS JOHANSSON

fotade exempelvis Arne med Agfacolor färgfilm som kommit ut på marknaden bara året innan. När Riksarkivet fick bilderna hade vi dock ingen möjlighet att digitalisera den rika samlingen. Det har vi istället kunnat göra nu, i samband med forskningsprojektet *Tidernas Göteborg*. Utställningen är skapad i samband med att projektet avslutats.

Flera av fotona är glasnegativ av förvånansvärt hög kvalitet, förklarar Karl-Magnus Johansson.

- Fotona innehåller information som inte var möjlig att ta fram på dåtidens papperskopior. Men med modern teknik

kan vi nu gå in i bilderna och upptäcka även de minsta detaljer. Ett exempel är ett foto från Skanstorget där vi lade märke till en kiosk i ena hörnet. När vi fokuserade på själva kiosken fick vi syn på en löpsedel som hjälpte oss datera bilden: den 25 augusti 1947.

Men vad är det här? Ett stort rök-moln tornar upp sig på en bild där flera människor samlats på taket till Herziahuset vid Packhusplatsen.

- Vi hittade ytterligare sju bilder från samma tillfälle, tagna av Arne. De visar bland annat avspärrade gator, poliser och ett stort antal flygplan i formation på himlen. Efter visst letande fann jag förklaringen i Göteborgs Poliskammarens arkiv. Bilderna visar en luftskyddsövning den 26 augusti 1937 då cirka 300 poliser och 90 beredskapspersoner deltog och stora delar av Göteborg under två timmar spärrades av. På två foton syns klockan i Christinae kyrka som visar 16:44 samt 16:53. Med hjälp av beräkningar av hur skuggorna faller har en matematiker som vi anlitat kunnat tidsbestämma även

övriga bilder. Den på Hertzia-taket togs exempelvis klockan 16:35.

Av de 550 foton som ingår i utställningen är de flesta insatta i fotoalbum med olika teman. Men utställningen innehåller också en vägg med nio förstorade foton, fyra tagna av Axel och fem av Arne. Bilderna utgör en egen liten installation, berättar Niclas Östlind, universitetslektor i fotografi, som står för urvalet.

– **Amatörfoton** hamnar ofta i arkiv där det intressanta är motivet, inte fotot i sig. Men också amatörfoton kan ha ett estetiskt värde, enligt de fem kvaliteter som John Szarkowski, tidigare chef för Museum of Modern Art i New York, lyfter fram: själva objektet, detaljen, inramningen, tidpunkten samt fotografens utsiktspunkt. För att göra de utvalda fotona rättvisa har vi först låtit en bildbehandlare gå igenom dem, sedan skrivit ut dem i stora format på finaste konstpapper och till slut ramat in dem i museiglas. Den som på så sätt ser bilderna uppsatta på en vägg upptäcker fina detaljer som tidigare varit dolda.

– Bilderna är intressanta i sig men ställer också en fråga till oss i nutiden: Vad händer med den mängd foton som tas idag, ofta med hjälp av mobilen? Kommer de att bevaras för eftervärlden?

Projektet *Tidernas Göteborg* innebar inventering, forskning och tillgängliggörande av foton, filmer och bilder från

Utställningen spänner över 65 års Göteborgshistoria.

Till vänster:
Niclas Östlind
Nedan: Stefan
Jensen och
Karl-Magnus
Johansson

Göteborg. Projektet var ett samarbete mellan Centrum för samverkande visuell forskning, HDK-Valand, Riksarkivet i Göteborg och Research Institute of Sweden (Rise).

GPS400 samverkar också med andra, som regionen, kommunen, skolor och bibliotek, förklarar Stefan Jensen, koordinator för centrumbildningen och studierektor vid HDK-Valand.

– Och det är just samverkan som är så viktigt! När vi med ett gemensamt intresse möts över olika gränser uppstår en friktion, "ett nexus för kreativitet". Och det är just den där kreativiteten som behövs för att vidga fältet, hur vi ser på vår egen disciplin och skapar nya områden.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Utställningen Axel och Arne Svensson: Två generationer göteborgsbilder 1898–1960 visas på Riksarkivet i Göteborg fram till den 15 december. Utställningen består av 550 bilder ur Lena Carlssons arkiv på 7 500 fotografiska negativ, tagna av hennes morfar och morbror. Utställningen är kuraterad av Niclas Östlind, universitetslektor i fotografi, Mats Jönsson, professor i filmvetenskap, och Karl-Magnus Johansson, arkivarie på Riksarkivet i Göteborg.

Tips: Lena Carlssons bok *Tapethandlare Svenssons Göteborg 1898–1923*.

Har du de bästa argumenten mot anmälningsplikten?

Härom veckan såg vi i mailtrådar motståndet mot "anmälningsplikten" formera sig bland våra kollegor. I sina protestbrev förklarar lagförslagets kritiker att kravet skulle innebära ett allvarligt inskränkande av den professionella etiken, samt stå i direkt strid med befintlig lagstiftning, exempelvis Barnkonventionen och socialtjänstlagen. Men är det verkligen där problemet ligger?

Vi tar det från början. Utredningen om stärkt återvändandeverksamhet syftar till att "den som inte har grund för uppehållstillstånd och som får ett beslut om avvisning eller utvisning (avlägsnandebeslut) ska återvända till sitt hemland". En av de metoder som föreslås för att säkerställa ett "effektivt genomförande av avlägsnandebeslut" är ett förbättrat informationsutbyte mellan berörda myndigheter, som till exempel innefattar att kommuner och myndigheter som i sin verksamhet upptäcker personer som vistas i Sverige utan tillstånd, informerar Migrationsverket eller Polismyndigheten om detta. Detta skulle kunna innebära att lärare - inklusive universitetslärare - blir skyldiga att anmäla elever och studenter som befinner sig i Sverige illegalt.

En eventuell anmälningsplikt skulle göra Sverige till ett angiverisamhälle och tvinga människor att agera mot sina etiska och politiska övertygelser. Av detta skäl hoppas även vi att utredningen ska leda till slutsatsen att anmälningsplikt är en dålig idé. Det är emellertid inte så kollegorna argumenterar. Istället för att försvara professionernas rätt att självständigt avgöra om det är bättre att anmäla någon

eller inte i de potentiellt svåra situationer som uppkommer, önskar sig kollegorna större stringens i det allt mer sofistikerade, juridiska ramverk som i växande grad styr de professionellas verksamhet.

Protesten mot anmälningsplikten riktar sig inte mot grundproblemet: ambitionen att med juridiska medel tvinga människor att upprätthålla lagar och förordningar istället för att lita på deras omdöme. Anmälningsplikten kritiserar varken som ett angrepp mot vår handlingsfrihet och autonomi eller som ett ifrågasättande av vår moraliska kompass, utan tvärtom som ett hot mot de normer, regelverk och lagar som föreskriver oss hur vi ska tänka och agera: den professionella etiken, Barnkonventionen, läroplanen och så vidare.

I brevet till sin rektor skriver kollegorna från Linköpings universitet att de menar att anmälningsplikten "skulle ställa oss som lärare - och i förlängningen oss som universitet - inför en omöjlig situation: Att undervisa studenterna i professionens grunder, dess etiska principer, samtidigt som vi ska lära ut att de som offentliganställda ska bortse från den professionella etiken och anmäla elever, patienter, brukare och klienter." Problemet med anmälningsplikten tycks vara att reglerna blir motsägelsefulla och omöjliga att följa.

Är det inte i själva verket själva kravet om regelföljande som utgör grundproblemet här? Som myndighetspersoner är det vårt professionella uppdrag att "vara informerad om lagar och regleringar som styr verksamheten" och att kunna "tillämpa och

verkställa dessa direktiv som tjänstemän i ett politiskt styrt myndighetsuppdrag", står det i pedagogikprofessorn Daniel Sundbergs lärobok Svenska läroplaner (Studentlitteratur, 2021). Som lärare i lärarutbildningen anmodas vi att förmedla denna form av professionalitet till blivande lärare. Ordet "styrkedja" används inom läroplansteorin för att tala om statens styrning av skolan. Längst upp står staten, längre ner står läraren som ska styra eleven i botten. Vi har försökt ifrågasätta denna ordning, men då fått höra att skollagar och läroplaner är demokratiskt framtagna beslut och våra försök att hjälpa studenter att utveckla en autonom position i relation till dessa regelverk ett hot mot demokratin.

Läser man skolans läroplaner eller propositioner rörande högre utbildning, ser man att det finns mängder av mål som utbildningssystemet är satt att främja, från hållbar utveckling och internationalisering till digitalisering och stärkt konkurrenskraft. På samma sätt som när det gäller den tilltänkta anmälningsplikten kräver staten också i dessa fall att lärare och forskare lägger sina egna övertygelser åt sidan och anpassar sitt agerande till direktiven.

Vi menar att olustkänslan som risken för just anmälningsplikten genererar, borde ge upphov till en mer allmän reflektion och debatt kring utbildningssystemets uppgift att realisera regeringens politik. Är det verkligen detta som skolan och universiteten ska ägna sig åt?

Kollegorna som protesterar mot anmälningsplikten begränsar problembeskrivning-

en till det av Sverigedemokraterna påverkade Tidöavtalet. Till rektorn för Linköpings universitet skriver de:

"För oss som forskare och lärare är det viktigt att slå vakt om den akademiska friheten och se till så att denna typ av politiska utspel inte påverkar vår möjlighet att utbilda professionella som vägleds av integritet och kunskap."

Med blicken fäst på det lilla exemplet hävdar de tvärsäkert: "Forskarens autonomi är en okränkbar princip som vi under inga omständigheter är beredda att ge avkall på." Men stämmer det verkligen?

Vårt intryck är att det inte är alla forskares autonomi och alla människors handlingsfrihet som försvaras när kollegorna protesterar mot anmälningsplikten. Istället är det en politisk vision man värnar om. Styrningen verkar gå bra så länge det styrs mot de rätta målen. Vi undrar om förslaget om anmälningsplikt hade lett till motsvarande protester om den hade gällt klimatförnekaren som inte begränsar sitt CO2-utsläpp, eller föräldern som ertappas med sitt skolpliktiga barn i badhuset en onsdagsförmiddag? Skulle det vara ok att anmäla någon som bryter mot normer och värderingar som finns med i universitetens och professionens styrdokument? Är det verkligen med hänvisning till gällande lagar du bäst försvarar den akademiska friheten och din professionella yrkesetik?

Susanne Dodillet/Sverker Lundin, universitetslektorer i pedagogik

Replik:

Många argument mot angiveri

Det finns många argument för att protestera mot angiverilagen. Att den skulle göra Sverige till ett angiverisamhälle och tvinga människor att agera mot sina etiska och politiska övertygelser är ett, ett annat att den strider mot de etiska grundvalarna för våra uppdrag som universitetslärare och de professioner som utbildas vid universitetet för att värna människors välfärd. Alla människors välfärd. Barnkonventionen och gemensamma yrkesetiska ramverk är till för att garantera just det, därför är det viktigt att återopa dem. Det är med andra ord inte vilka personliga värderingar som helst utan en överenskommelse om den gemensamma grunden för oss som offentliganställda och för många av oss helt avgörande för att välja våra yrken och att stanna kvar. Men det viktigaste argumentet för oss när vi startade ett upprop mot angiverilagen vid Göteborgs universitet handlar om dem som ultimatum skulle drabbas av en sådan lag, de som flydde till Sverige från krig, förtryck och förföljelse, men nekades asyl när regeringen bestäm-

de att asylmottagandet ska läggas på en absolut miniminivå och som lever i papperslöshet då de inte kan återvända. Barn och vuxna i denna situation lever i en extrem utsatthet redan nu. I den situationen är skolan ofta barnens tryggaste plats, en plats för att kunna andas en stund och känna hopp när allt annat är osäkert. Dessa barn och vuxna skulle aldrig få en trygg stund om varje lärare, läkare, fältassistent blir någon som i stället för att värna deras välfärd, kan vara den som kommer att ange dem till myndigheterna så att de kan deporteras. Nu är tiden att visa att vi aldrig, aldrig kommer att gå med på det! Det är detta som är kärnan i vårt upprop likväl som i liknande upprop som andra lärosäten formulerat.

Catarina Player-Koro, professor, institutionen för didaktik och pedagogisk profession
Helena Korp, universitetslektor, institutionen för pedagogik och specialpedagogik

Orimliga regler för resande

Resor till konferenser, möten och utbyten är en naturlig del av universitetets verksamhet och fyller flera viktiga funktioner. Samtidigt innebär dessa resor kostnader i form av såväl miljöpåverkan som utnyttjande av ekonomiska resurser, ofta från skattebetalarna. Det är därför högst rimligt att GU har tydliga regler för hur dessa resor ska företas. En upphandlad affärsresebyrå ska således användas och medarbetare ska planera sina resor utifrån ett antal parametrar, såsom miljöhänsyn och kostnadseffektivitet med mera. Gott så! Jag anser dock att GU gått vilse i sin strävan att skapa incitament för medarbetarna att följa reglerna, då man i de nyligen beslutade *Regler för resor vid Göteborgs universitet* (Dnr GU 2023/1971) slår fast att medarbetarens reseförsäkring enbart gäller under förutsättning att man bokar resan på korrekt sätt. Man skriver "Resenärer och resebeställare är skyldiga att följa universitetets resebestämmelser och nyttja universitetets ramavtal. [...] Försäkringen gäller förutsatt att resepolicy och regler för resor följs." Vårt att notera är att myndigheten som utfärdar försäkringen (Kammarkollegiet) inte har några synpunkter på hur resan ska bokas. Man hänvisar enbart till arbetsgivaren.

Man kan tänka sig ett antal tillfällen då en anställd av någon anledning misslyckats med att strikt följa reseregler, och därmed reser oförsäkrad vilket, om olyckan är framme, kan vara förödande för individen. Förutom rena misstag kan det finnas gråzoner där en anställd reser för GU:s räkning, men har de erhållna ekonomiska medlen på en annan plats, vilket kan vara fallet med stipendier. Att beslutet inleds med att "Reglerna gäller för samtliga [...] som beviljats medel för att resa för universitetets räkning" utgör alltså en otidlighet.

Genom att dra in försäkringsskyddet för medarbetare som inte bokat sina biljetter på beslutat sätt försätter GU, genom de nya reglerna för resor, medarbetaren i en orimlig situation avseende hälsa och privatekonomi. Jag anser att reglerna bör tydliggöras, och att eventuella påföljder då de inte följs bör riktas mot ansvarig institution, snarare än den enskilde medarbetaren.

Patrik Aronsson
Docent och forskare i farmakologi

Slutreplik:

Vi är uppriktigt glada för det välformulerade svaret på vår krönika. Det ger oss tillfälle att förtydliga vad som står på spel. Med vår krönika vill vi slå ett slag för ett universitet befolkat av självständigt tänkande personer, vilka fria från politiska förpliktelser bidrar till demokratin genom att utifrån forskning och allmänbildning stå upp för en egen ståndpunkt. Detta skulle vara ett universitet präglad av oenighet, vars bidrag till demokratin ligger i att fördjupa det offentliga samtalet och vidga dess horisont.

Alternativet som Player-Koro och Korp tycks förespråka är ett universitet som sluter upp bakom gemensamma värderingar och ställningstaganden. Player-Koro och Korp hänvisar gillande till hur sådana värderingar givits en juridisk form som gör att varken universitetsanställda eller för den delen politiker, tillåts se saken på ett annat sätt.

Vi ser istället de etiska dilemman som genomsyrar vårt samhälle och att det finns olika sätt att hantera dem. Vi vill också bidra till en bättre värld med mindre lidande. Men vi tror inte att vi kan skapa en bättre värld med ett universitet vars medarbetare återoppar en till synes gemensam värdegrund, lagar och förordningar - hur vackra de än må låta. I stället tror vi på ett universitet som stödjer människor att utveckla sina olika sätt att ta ansvar för komplexa frågor.

Medan Player-Koro och Korp menar att regeringens strikta asylregler är oförenliga med en för alla universitetsanställda förment gemensam värdegrund, ser vi ett hot mot frihet och demokrati inte bara i en eventuell anmälningsplikt utan även i den sorts kollektivt förpliktigande värdegrund som Player-Koro och Korp bygger sin argumentation på.

Susanne Dodillet/Sverker Lundin,

SKRIV TILL GU JOURNALEN!

Vi välkomnar debatt om allt som rör universitetet! Texterna bör vara korta och kärnfulla men kan även innehålla längre resonemang, dock inte gärna på mer än 5 000 tecken. Skicka senast 17 oktober! Välkommen med ditt bidrag!

NY PÅ JOBBET

Sara Brorström är ny professor i företagsekonomi med inriktning management och organisation.

Andreas Diedrich är ny professor i företagsekonomi med inriktning management och organisation.

Magnus Fredriksson är ny professor i medie- och kommunikationsvetenskap.

Eric Knauss är ny professor i software engineering.

Ann-Kristin Kölln är ny professor i statsvetenskap.

Fredrik Orwén är ny säkerhetschef på GU. Han efterträder Anna Dahlgren.

Mathilda Perisa har tillträtt den nya tjänsten som informationssäkerhetschef på GU.

Jonas Simonson, professor i musikalisk gestaltning, är ny proprefekt vid Högskolan för scen och musik.

Henrik Sundén är ny professor i organisk kemi.

UTMÄRKELSER

Barbara Czarniawska, professor i allmän företagsekonomi, har tilldelats the EURAM Edith Penrose Award for Trailblazing Researchers. Priset tillkännagavs vid en ceremoni den 16 juni vid European Academy of Management (EURAM)-konferensen som arrangerades av Trinity Business School i Dublin.

John Lapidus, forskare i ekonomisk historia, har av Folkets bio tilldelats Årets Hederspris på 10 000 kronor. Han får priset för att han, som forskare och debattör på ett övertygande sätt visat att en jämlik och behovsstyrd sjukvård kräver stopp för fortsatta privatiseringar.

Ana Luis, avdelningen för medicinsk kemi och cellbiologi, har tilldelats 2023 års International Glyco-

conjugate Organization Hakomori Young Glycoscientist Award vid Glyco26 International Symposium on Glycoconjugates i Taipei, Taiwan. Hon prisas för sitt arbete kring baktériers nedbrytning av växt-polysackarider och mammala muciner.

Fredrik Pleijel, forskare i marinbiologi, tilldelas 2023 års Lennart Nilsson Award "för sin vetenskapliga fotografering av ömtåliga marina djur. I Lennart Nilssons anda gör han det osynliga livet för marina ryggradslösa djur inte bara synligt utan också estetiskt och fascinerande".

Alexander Styhre, professor i management, har utsetts till innehavare av Torsten Söderbergs forskningsprofessur vid Handelshögskolan. Under tre år ska han studera hur företag engagerar sig i samhället för ökad konkurrenskraft men också för att bidra till samhällets utveckling.

Gunnar Tobin, professor i farmakologi, har utsetts till mottagare av Sahlgrenska akademins pedagogiska pris. Bland annat har han utvecklat undervisningsaktiviteter för att öka studentdeltagandet.

Henrik Zetterberg, professor i neurokemi, har av Svenska läkaresällskapet tilldelats Ingvarpriset. Han prisas för sitt outtröttliga arbete när det gäller att identifiera biomarkörer för psykiatri och neurologi med syftet att öka förståelsen av Alzheimers sjukdom och andra tillstånd.

ANSLAG

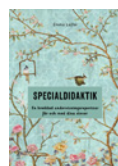
Aksel Sundström tilldelas ERC Starting Grant 2023 för projektet *Fem-LEAD: Female Leadership and Effects from African Droughts*.

BÖCKER

Att rädda välfärden

Boken *Offentlig sektors digitalisering: Om mognad, styrning, organisering & strategi* är det första forskningsbaserade, konkreta bidraget i Sverige kring hur digitalisering bör genomföras i offentlig sektor. Författarna är Johan Magnusson, professor i informatik, och Tomas Lindroth, universitetslektor i informatik, båda vid GU och Swedish Center for Digital Innovation.

Undervisning för alla

Specialdidaktik – En breddad undervisningsrepertoar för och med dina elever handlar om undervisning som tar hänsyn till elevers olikheter och att alla barn och unga har en egen unik uppsättning för mågor och förutsättningar. Ett specialdidaktiskt förhållningssätt innebär att undervisningen förbereds för att möta olika behov.

– Det handlar om att stärka pedagogernas verktygslåda och få dem att tro på elevernas för mågor samt om synsättet att de flesta elever kan och vill undervisas i regljulär skolklass – endast i undantagsfall krävs särskilda undervisningsgrupper, menar författaren Emma Leifler, universitetslektor vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik.

PÅ GÅNG

Konstnärssamtal

Välkommen till ett konstnärssamtal med Carrie Mae Weems, 2023 års Hasselbladpristagare

Tid: 16:00-17:30 den 11 oktober.

Plats: Humanisten, Hörsal J 330.

Frågan

Vilket ord är svenska språkets vackraste?

– "Hej, hej" är ett vardagligt uttryck som jag gillar ljudet av. Beroende på intonationen kan uttrycket användas i både formella och mindre formella sammanhang. Jag har bott i Storbritannien, USA, Frankrike, Tyskland och Schweiz men ingenstans har jag hört denna sammansättning av samma ord. Det är coolt! Jag gillar också hur svenskar preciserar sig: "exakt", "precis". Orden bara glider fram för att förstärka ömsesidigheten i ett samtal. Jag tycker också om ljudet "ah ..."

Kanchana N. Ruwanpura, professor i kulturgeografi

– I fredags var jag på en restaurang med ett gäng vänner som brukar äta och dricka gott tillsammans. Vi kallar oss för Näringslivet, och denna fråga var kvällens huvudpunkt. Mitt val blev "fryntlig", det både klingar fint och har en härlig betydelse.

Håkan Tinnerberg, yrkeshygieniker vid avdelningen för samhällsmedicin och folkhälsa

– Min bild av ordet "glänta" är att jag mitt i skogen ser en glänta där solen lyser och jag känner mig fri och blir glad. Då livet är grått och stressigt kan jag försöka glänta lite på livet och hitta små glada stunder av frihet. En glänta, en oas, en ljusglimt och lite vardagsglädje.

Anna Grimby Ekman, professor i hälsovetenskaplig statistik

– Jag hanterar dagligen en databas med över tvåhundra tusen ord, så det är svårt att välja. "Förgätmigej" har en poetisk klang och gillas av många för dess fina betydelse och etymologi. Också "Ingen-ting" har en vacker melodi som kompletterar ordets innebörd av tomhet. Och "Annorlunda" är en favorit, eftersom det börjar med "Ann".

Ann Lillieström, forskningsingenjör inom ett ordboksprojekt vid Språkbanken Text

Utsikten

Jag har mitt fönster åt väster där man kan ana horisonten bortom alla tinnar och torn som strävar mot himlen över Hagas takåsar. Jag kan till och med se över älven och urskilja

ett mörkgrönt höghus som jag vet står på Lindholmen men som kan vara svårt att se då det försvinner in i Rambergets branter. Karlatornet behöver nog inte nämnas – det syns överallt! Skylinen mot älven har förändrats radikalt sedan Stordalen byggde sitt Hotel Draken och de tre andra byggnaderna längs älven har växt upp som kuber ur jorden; himlen liksom försvann åt det hållet och de vackra taken i Haga får stå tillbaka för nybyggnationerna. Jag kan fortfarande se den legendariska skylten FOLKETS HUS som förr var en av de högre byggnaderna runt Järntorget.

Mitt kontor är beläget i Dragonen på Sprängkullsgatan 19 och jag älskar det, det är ljust och solen skiner in på eftermiddagen. Tittar jag lite söderut så har jag vackra Skansen Kronan med sin ljuvliga grönska – det är en fröjd att titta på Skansberget när den skira vårgrön-

skan behagar komma fram. Jag ser två kyrktorn också, Masthuggets och Oskar Fredriks. Det är lite knepigt att luska ut var vissa byggnader som syns långt bort står någonstans men de finns ju på Hisingen; man har väl låtit älven förbli

meandrande, det är inte helt lätt att få ordning på husen och på vilken sida av älven de står.

Christin Forsberg, personaladministratör/
HR-administratör Statsvetenskapliga institutionen

FACKFÖRBUNDET ST
GÖTEBORGS UNIVERSITET

STARKA TILLSAMMANS!

I Fackförbundet ST kan alla anställda bli medlemmar.

Vi står upp för förhandlingsrätten, vi driver arbetsmiljö- och likabehandlingsfrågor och vi förhandlar och bevakar dina villkor.

Vi arrangerar olika aktiviteter och många är öppna även för dig som inte är medlem. På *Fika med facket* svarar vi på alla typer av frågor gällande dina anställningsvillkor. Hoppas vi ses vid något av höstterminens tillfällen:
4 oktober, 1 november eller 6 december!

Datum, tider och mer information om alla våra aktiviteter hittar du på st.org/goteborgsuniversitet.

Vill du veta mer om alla fördelar med ett medlemskap i ST? Testa oss gratis i tre månader! Är du doktorand betalar du bara 80 kronor/månad under hela forskarutbildningen.

Gå till st.org/medlemskap!

B Posttidning

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

PORTO BETALT

Ögonblicket

Foto: Johan Wingborg

▲ Var? Vem? När?

- Pedagogens garage.
- Dekan Åke Ingerman inviger Utbildningsvetenskapliga fakultetens cykelgarage.
- Klockan 09:00, onsdagen den 30 augusti 2023.

▲ Kort beskrivning

Den 30 augusti invigdes Pedagogens alldeles egna cykelgarage med plats för 88 cyklar, laddningsstation för batterier, pump och reparationsverktyg. Garaget blir en säker plats för fakultetens alla anställda att ställa sina cyklar, som tidigare varit utsatta för både stöld och skadegörelse, påpekade Åke Ingerman i sitt invigningstal.

- Att man dessutom kan ladda och förvara sitt cykelbatteri här, är förstås ett extra plus, nu när de inte längre får vara i våra lokaler. Garaget är också ett sätt för fakulteten att uppmuntra cyklande och därmed minska vårt koldioxidavtryck. Campusservice har drivit en

dialog med Higab om ett cykelgarage under många år utan att hitta en lösning, berättar Maja Bentzer, samordnare vid Campusservice Rosenlund.

- Men plötsligt hörde parkeringsbolaget av sig och med ens löstes alla knutar.

Invigningen firades med balonger, bubbel och godis.

- Jag har förgäves letat överallt efter passande godis: bilar, motorcyklar och raketer finns - men inte cykelgodis. Är inte det konstigt, med tanke på det stora cykelintresse som finns? undrar Maja Bentzer.